

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

FAKULTA EKONOMICKÁ

KATEDRA STRUKTURÁLNÍ POLITIKY EU A ROZVOJE VENKOVA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vývoj genderové politiky v oblasti Evropské unie a její predikce

vedoucí práce: Ing. Jana Žlábková

autor: Magdalena Sedláková

2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Magdalena SEDLÁKOVÁ**
Osobní číslo: **E08313**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Účetnictví a finanční řízení podniku**
Název tématu: **Vývoj genderové politiky v oblasti Evropské unie a její predikce**
Zadávací katedra: **Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Cílem bakalářské práce je zhodnocení genderové politiky jednotlivých zemí Evropské unie a jejich postavení k dané problematice. Součástí práce bude analýza využívání regulačních opatření k dosažení rovnosti mužů a žen a vývoj do budoucna.

Metodický postup:

- 1) Studium odborné literatury, vyhledání a sepsání informací k dané problematice.
- 2) Provedení analýzy genderové politiky v zemích Evropské unie, zhodnocení a popsání současného postavení žen v politice.
- 3) Při zpracování bakalářské práce jsou pro popis a zpracování dosavadních poznatků využívány metody historická a deskriptivní, metody komparace a analogie při práci s literaturou a pro vyvození obecných závěrů z jednotlivých poznatků metody induktivně-deduktivní. V praktické části jsou využívány metody analýzy a syntézy, pro rozbor dostupných dat a syntézu získaných poznatků.
- 4) Potvrzení nebo vyvrácení hypotéz o rovnosti mužů a žen. Vyhodnocení výsledků a navržení možností pro zlepšení stávající situace postavení žen v politice EU.

Rámcová osnova:

1. Úvod, 2. Literární rešerše, 3. Genderová rovnost, srovnání zastoupení žen v politice jednotlivých zemí EU, 4. Regulační opatření, 5. Závěr, 6. Seznam použité literatury, Přílohy.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 30 - 50 stran, dle možností
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- ASKLÖF, C. Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů. Praha: MPSV, 2005. ISBN 80-239-5908-5.
ČERMÁKOVÁ, M. Gender, rovné příležitosti, výzkum. Praha: SoÚ AV ČR, 2005. ISBN 80-7330-070-2.
ČERMÁKOVÁ, M. Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR. Praha: NKC, 2002. ISBN 80-7330-013-3.
KARSEN, H. Ženy-muži: generové role, jejich původ a vývoj. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.
MUSILOVÁ, M. Vývoj politiky rovných příležitostí mužů a žen v ČR v kontextu evropské integrace. Praha: SoÚ AV ČR, 1999. ISBN 80-85950-68-5.
REZENTTI, C.M., CURRAN, D.J. Ženy, muži a společnost. Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
VALDROVÁ, J. Gender a společnost. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3.

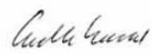
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Jana Žlábková**
Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova

Datum zadání bakalářské práce: **23. března 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **16. dubna 2011**

prof. Ing. Magdalena Hrabánková, CSc., prof.h.c.
děkanka

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 13 (1)
370 05 České Budějovice

doc. Ing. Eva Cudlínová, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 23. března 2010

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum.

Podpis studenta

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi odbornou radou pomohli při realizaci mé bakalářské práce, zvláště pak paní Ing. Janě Žlábkové za odborné vedení bakalářské práce a za její cenné připomínky při konzultacích. V neposlední řadě bych zde ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Obsah

1. ÚVOD	9
2. GENDER A ZÁKLADNÍ POJMY.....	10
2.1 Genderová socializace	10
2.2 Genderové stereotypy	11
2.3 Genderové role.....	11
2.4 Typicky ženské a mužské vlastnosti	11
2.5 Genderová rovnost	12
2.6 Genderová statistika.....	13
2.7 Genderová analýza.....	13
3. EVROPSKÁ UNIE	14
4. ÚPRAVA ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ	15
4.1 Obecné dokumenty upravující rovnost	15
4.2 Dokumenty Evropské unie upravující rovnost	16
4.3 Gender mainstreaming (uplatňování hlediska pohlaví)	16
5. INSTITUCE	18
5.1 Instituce Evropské unie.....	18
5.2 Neziskové organizace	19
5.3 Feminismus	19
6. PROGRAMY A FINANCOVÁNÍ GENDEROVÉ POLITIKY V EU	20
6.1 Gender budgeting.....	20
6.2 Financování.....	20
6.3 Programy a strategie	21
7. VÝVOJ POSTAVENÍ ŽEN A OBLASTI GENDERU	22
7.1 Zaměstnání.....	22
7.1.1 Vývoj zaměstnanosti žen v zemích EU	23
7.1.2 Stejný plat za stejnou práci	23
7.2 Rodinná politika.....	24
7.2.1 Sladění práce a rodiny v zemích EU.....	25
7.3 Politika	25
7.3.1 Volební právo žen.....	25
7.3.2 Regulace.....	26
8. ANALÝZA ZASTOUPENÍ ŽEN V EVROPSKÉ POLITICE.....	29
8.1 Vyjádření počtu žen	29
9. EVROPSKÝ PARLAMENT.....	31
9.1 Vývoj postavení žen v Evropském parlamentu	31
10. NÁRODNÍ PARLAMENTY	40
10.1 Druhy parlamentů	40
10.2 Vývoj postavení žen na úrovni národních parlamentů	40

11. STÁTNÍ ZŘÍZENÍ ZEMÍ EU.....	45
11.1. Vliv státního zřízení na zastoupení žen	45
12. VYUŽÍVÁNÍ REGULAČNÍCH OPATŘENÍ.....	47
13. PREDIKCE	48
14. ZÁVĚR	49
15. SUMMARY	51
16. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	52
17. PŘÍLOHY.....	55

Seznam tabulek:

<i>Tabulka 2.1</i> Typické ženské a mužské vlastnosti	12
<i>Tabulka 7.3.1.1</i> Získání volebního práva žen zemí EU.....	26
<i>Tabulka 8.1.1</i> Příklad porovnání absolutního a procentuálního vyjádření.....	30
<i>Tabulka 8.1.2</i> Příklad vlivu změny počtu poslanců na změnu podílu žen.....	30
<i>Tabulka 9.1</i> Volby do EP 1979 -1984	32
<i>Tabulka 9.2</i> Volby do EP 1984 - 1989	33
<i>Tabulka 9.3</i> Volby do EP 1989 - 1994	34
<i>Tabulka 9.4</i> Volby do EP 1994 - 1999	35
<i>Tabulka 9.5</i> Volby do EP 1999 - 2004	36
<i>Tabulka 9.6</i> Volby do EP 2004 - 2009	37
<i>Tabulka 9.7</i> Volby do EP 2009 - 2014	38
<i>Tabulka 10.1.1</i> Rozdělení dvoukomorových parlamentů.....	40
<i>Tabulka 17.1</i> Zastoupení žen členských zemí Evropské unie v EP pro jednotlivá volební období 1979 - 1999	55
<i>Tabulka 17.2</i> Zastoupení žen členských zemí Evropské unie v EP pro jednotlivá volební období 1999 - 2014	56
<i>Tabulka 17.3</i> Zastoupení žen v národních parlamentech jednotlivých členských zemí. 1995 - 2004	57
<i>Tabulka 17.4</i> Zastoupení žen v národních parlamentech jednotlivých členských zemí 2006 - 2010	58

Seznam grafů:

Graf 9.1 Podíl žen v Evropském parlamentu 1979 - 2014.....	32
Graf 9.2 Podíl žen v Evropském parlamentu 1979 - 1994.....	34
Graf 9.3 Podíl žen v Evropském parlamentu 1994 - 2004.....	36
Graf 9.4 Podíl žen v Evropském parlamentu 2004 – 2014.....	39
Graf 10.2.1 Podíl žen v národních parlamentech 1995.....	41
Graf 10.2.2 Podíl žen v národních parlamentech 2000 - 2004	42
Graf 10.2.3 Podíl žen v národních parlamentech 2006 - 2010	44
Graf 11.1.1 Ženy v národních parlamentech podle státních zřízení	45
Graf 11.1.2 Ženy v Evropském parlamentu podle státních zřízení	46
Graf 12.1 Rozdělení využívání regulace.....	47

Seznam použitých symbolů a zkratk:

EU – European Union (Evropská unie) – str. 10

ES – Evropské společenství – str. 12

EIGE – European Institute for Gender Equality

(Evropský institut pro rovné příležitosti mužů a žen) – str. 14

ERDF – European Regional Development Fund

(Evropský fond regionálního rozvoje) – str. 16

EAGGF – European Agricultural Guidance and Guarantee Fund

(Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond) – str. 16

OP LZZ – operační program lidské zdroje a zaměstnanost – str. 17

EP – European parliament (Evropský parlament) – str. 24

ECPRD – European Centre for Parliamentary Research & Documentation

(Evropské středisko pro parlamentní výzkum a dokumentaci) – str. 26

IPEX – Interparliamentary EU information exchange

(Výměna informací mezi parlamenty Evropské unie) – str. 26

NP – národní parlament – str. 36

1. Úvod

Genderová problematika se zabývá rovností mužů a žen, která je jedním ze základních lidských práv. Jejím cílem je odstranění překážek diskriminace, dosažení stejných příležitostí a zastoupení obou pohlaví.

Téma genderu je velmi zajímavé, ale ve společnosti málo rozšířené. Lidé často tento pojem neznají, nebo mají jen malé znalosti z této oblasti. To je překvapující, protože rovnost pohlaví se dotýká každého z nás. Všude na světě, v každé zemi, státě, jsou muži a ženy a každý člověk patří do jedné z těchto skupin, proto nikdo nemůže říci, že se ho toto téma netýká, nebo že do žádné skupiny nepatří. Také není vyhrazena věková kategorie, o rovné postavení bojují už děti na pískovištích, s vyšším věkem se snaží dosáhnout stejných možností ve vzdělání, zaměstnání nebo rodině. Z těchto myšlenek vyplývá, že gender se dotýká každého z nás po celý život.

V současné době jsou nejdiskutovanějším problémem rovné příležitosti v zaměstnání, vzdělání a rodinném životě. Probíhá mnoho projektů, které situaci zkoumají, nebo jsou vytvářena a přijímána opatření ke zlepšení současného stavu. Stejně tak, jako nemůžeme ovlivnit své pohlaví, je velmi složité regulovat kulturně společenská pravidla pro muže a ženy. Neznamená to ale, že bychom se touto problematikou neměli zabývat. K dosažení rovnosti vede dlouhá cesta, nejsložitější je ovlivnit zažitě normy společnosti a vytvořit nový pohled na postavení žen. V Evropě zatím není společenství, které by bylo vybudováno na principu genderové rovnosti.

Jednoduché otázky, zda mají muži a ženy stejná práva a jestli je rovnost mezi nimi důležitá pro vývoj společnosti byly důvodem, zabývat se postavením žen podrobněji. Cílem této práce je osvětlit téma genderu a analyzovat vývoj zastoupení žen v politice zemí Evropské unie, konkrétně v národních parlamentech jednotlivých členských zemí a také v Evropském parlamentu. Tiskové zprávy a názory odborníků upozorňují na nedostatečné zastoupení žen v těchto institucích. Na základě získaných dat a informací bude tato hypotéza potvrzena nebo vyvrácena.

2. Gender a základní pojmy

Slovo gender pochází z latinského genus, to můžeme přeložit jako pohlaví. Obecně se používá k označení společensky ovlivnitelných rozdílů mezi muži a ženami. Odlišností mezi oběma pohlavími je mnoho, nejvýraznější a na první pohled viditelné jsou biologické znaky. Podle vzhledu, délky vlasů, účesu, či oděvu jsme schopni muže a ženy identifikovat. Méně nápadné jsou různé typické povahové vlastnosti, chování, řeč těla, gestikulace. Genderovými vlastnostmi neoznačujeme odlišnosti biologické, ale kulturně společenské. Na každé pohlaví působí kultura a společnost jinak a toto odlišné vnímání vede k různým postojům, očekáváním a chování. Můžeme tedy říci, že na biologickém základě se učením a výchovou vytváří individuální a sociální identita každého jedince.

Gender je ovlivněn časem, místem a společností, ve které se jedinec vyvíjí. Pokud je jeho pohlaví shodné s genderem je jedinec heterosexuální, v některých případech se může stát, že se neshodují, pak mluvíme o transexuálech. Tito lidé se neztotožňují se svým biologickým pohlavím a chovají se netypicky.

2.1 Genderová socializace

Genderová socializace je proces, ve kterém se člověk učí společenským normám a hodnotám. Na základě biologického pohlaví si osvojuje své typické genderové vlastnosti, chlapci se učí být chlapci a dívky dívkami. Děti zkoumají a osvojují si, co je pro ně jako pro chlapce či dívku vhodné. Učí se, jaké oblečení, aktivity, hračky nebo chování jsou jim na základě jejich pohlaví přiřazeny. Genderová socializace je ovlivněna mnoha faktory. Probíhá převážně v dětství pozorováním rodičů a okolí a významnou roli hraje výchova. Existuje několik teorií, které popisují jakým způsobem se děti učí tomu, co jim předurčuje jejich pohlaví.

- **Teorie utvrzování**, kdy za správné genderové chování přichází pochvala, a za špatné trest.
- **Imitační teorie** tvrdí, že jedinec se učí svému typickému chování napodobováním vzoru stejného pohlaví.

- **Identifikační teorie**, kdy děti přejímají vlastnosti, chování a postoje od osob ze svého okolí, děvčata se snaží být jako jejich matky a chlapce naopak zajímají otcové.
- **Kognitivní teorie** popisuje situace, kdy jedinec dokáže jednoznačně přiřadit sebe i ostatní jednomu z pohlaví. Přiřazení je na základě vnějšího vzhledu, chování, názorů, postojů, povolání nebo zálib.

Tento proces je velmi dlouhý, svému genderu se učíme v průběhu celého života.

2.2 Genderové stereotypy

Genderové stereotypy jsou představy o tom, jak by měla správná žena či muž vypadat, jaké je pro ně typické chování, myšlení, nebo pocity v určitých situacích. Také by se daly popsat jako zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, v zaměstnání a rodině. Tato nepsaná pravidla mohou být pro každou kulturu jiná, ovlivňuje je rodinné uspořádání, vzdělávací systém, náboženství, nebo například politika. V současnosti je snaha tyto typicky ženské či mužské činnosti potlačit. Dámy se více objevují ve vedoucích funkcích, v politice, kultuře a dalších oblastech, které byly dříve vyhrazeny mužům.

2.3 Genderové role

Genderové role jsou určitá pravidla chování, která jsou od člověka na základě jeho genderu očekávána. Předpoklady jsou převážně nepsané, neformální a určené každou společností trochu jinak. *„Tyto role se mění s časem a významně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů.“²*

Existují mužské genderové role a ženské genderové role. V každé situaci se od mužů a žen očekává jiné chování.

2.4 Typicky ženské a mužské vlastnosti

Rovnost mužů a žen je jedním ze základních lidských práv. Každému jedinci by mělo být umožněno dělat to, co se mu líbí bez ohledu na to, zda je muž či žena.

Existuje genderová typologie, kdy jsou obě pohlaví srovnávána podle některých vlastností.

Tabulka 2.1 Typické ženské a mužské vlastnosti

Muž	Žena
Dominantní	Citově založená
Nezávislý	Závislá
Podnikavý	Sociální, schopnost soucítit
Aktivní	Pasivní
Sebejistý	Slabá
Racionální	Taktní
Bojovný	Zaměřená na rodinu

Zdroj: Ženy – muži; Hartmut Karsen

V tabulce jsou uvedeny typické vlastnosti, které přiřazujeme jednotlivým pohlavím. Z těchto údajů vyplývá, že žena je bytostí, která více používá city, je zranitelnější a slabší. Jejím opakem je muž, který vše řeší rozumem, nevzdává se a využívá své ostré lokty k tomu, aby dosáhl svého cíle.

2.5 Genderová rovnost

Rovné příležitosti nejsou ani v dnešní společnosti běžnou a automatickou záležitostí. S muži a ženami by mělo být zacházeno stejně, neměla by se objevovat diskriminace podle pohlaví a pro všechny by měla být stejná pravidla. Genderová rovnost by měla platit při rozhodování, příležitostech a v právních záležitostech. Všichni by měli mít stejné postavení a účastnit se veřejného a soukromého života stejně. Cílem genderové rovnosti je prosadit stejnoměrnou účast obou pohlaví ve společnosti. Stejné postavení mužů a žen je jedním z hlavních cílů Evropské unie. Pro vytvoření rovnosti je důležité odstranit překážky, které brání rovné účasti v oblasti ekonomiky, politiky a sociální oblasti. Největší problém představují genderové stereotypy, které se v současné době společnost snaží odstranit, ale zatím stále přetrvávají. Ženy jsou tedy znevýhodňovány představami o jejich společenském postavení a zařazení. Přirozenou cestou se situace v průběhu let nijak výrazně nezměnila a proto došlo k legislativním úpravám.

2.6 Genderová statistika

Genderová statistika se zabývá získáním dat a dalším zpracováním informací, které kvantifikují rozdíly v určité oblasti z genderového hlediska. Kategorie pohlaví by měla být zařazena do všech výzkumů. Hodnoty této statistiky poskytují data pro genderovou analýzu.

2.7 Genderová analýza

Tento pojem označuje diagnostiku rozdílů mezi muži a ženami z různých úhlů a různými přístupy. Zkoumá vazby mezi genderem a dalšími oblastmi, jako například ekonomikou, politikou, nebo společností. „*Studuje rozdíly v potřebách, podmínkách, přístupu ke zdrojům, kontrole majetku, rozhodovacích pravomocích atd. mezi ženami a muži.*“³ Rovnost dále zkoumá **genderový audit**, který „*hodnotí politiky, programy a instituce z hlediska toho, zda zohledňují rozdílné dopady svých působení na ženy a muže.*“³

3. Evropská Unie

Evropská unie je společenství založené na spolupráci členských zemí a v současné době má 27 členů. V roce 1979 jich bylo pouze devět. EU 9 – Německo, Francie, Itálie, Spojené království, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Irsko, Dánsko. Dále se přidávali:

- EU 10 - 1981 Řecko
- EU 12 - 1986 Španělsko, Portugalsko
- EU 15 - 1995 Rakousko, Finsko, Švédsko
- EU 25 - 2004 Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Slovinsko, Slovensko, Česká republika, Kypr, Malta
- EU 27 - 2007 Bulharsko, Rumunsko⁴

Genderová rovnost má v Evropské unii dlouholetou tradici a je postupně utvářena a formována. Stejná práva pro obě pohlaví jsou upravena prostřednictvím velkého souboru právních předpisů vydaných unií, ale i v obecně platnými dokumenty, které unie uznává a snaží se o jejich dodržování. Rovnost mezi muži a ženami je velmi významnou společenskou hodnotou EU a nezbytnou podmínkou pro dosažení jejích cílů.

V poslední době je nediskriminace ve společnosti velmi diskutovanou otázkou, kterou se zabývá stále více organizací, snaží se stávající situaci řešit a do všech oblastí zainteresovat více žen. Byla vykonána některá opatření, prostřednictvím kterých by se měla nerovnost snížit až úplně odstranit.

Každoročně je zpracována zpráva o rovnosti mužů a žen, kde je hodnocen současný stav a pokroky k dosažení genderové rovnosti.

4. Úprava rovných příležitostí

Pravidla a přístupy k regulaci práv a povinností mužů a žen mohou být upraveny každým státem samostatně, nebo v rámci EU, kde jsou zakotveny v primární i sekundární legislativě. Primární právo je upraveno zakladatelskými a doplňujícími smlouvami, sekundární právo pak nařízeními a směrnicemi. Základním pilířem genderové rovnosti EU je zákon Evropského společenství o rovném postavení mužů a žen, který rozlišuje přímou a nepřímou diskriminaci.

- **Přímá diskriminace** – „*takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.*“³
- **Nepřímá diskriminace** – přístup, kdy „*viditelně neutrální ustanovení, kritérium nebo zvyklost vyvolalo pro určité osoby nevýhodu v porovnání s jinými osobami, ledaže toto ustanovení, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné*“³

Členské státy mají povinnost zařadit sociální práva do své legislativy a prosadit je ve své sociální politice. Od sedmdesátých let 20. století přijala unie třináct nařízení pro rovnost pohlaví v různých oblastech.

4.1 Obecné dokumenty upravující rovnost

- **Listina základních lidských práv a svobod** je jednou z nejdůležitějších mezinárodních smluv, kde je řešena otázka rovnoprávnosti a nediskriminace.
- **Všeobecná deklarace lidských práv** je všeobecným dokumentem, který upravuje rovné příležitosti. Zástupci obou pohlaví mají právo účastnit se vlády ve své zemi přímo, nebo prostřednictvím volených zastupitelů. Všichni lidé jsou si rovni a mají stejná práva.

- **Mezinárodní pakt občanských a politických práv** byl vydaný roku 1976 a přiznává mužům a ženám rovné právo a příležitosti v oblasti politiky.

4.2 Dokumenty Evropské unie upravující rovnost

- **Římská smlouva** je důležitým dokumentem. Jednou z těchto smluv je **Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství**, která byla v roce 1957 podepsána prvními členskými státy. ES se nejprve zaměřovalo na vývoj spíše ekonomické situace, rovnost tedy z počátku nebyla klíčovou problematikou, ale postupem času získávala stále významnější postavení. Cílem je podpora rovných příležitostí pro obě pohlaví v celé Evropské unii. Smlouva o založení ES zohledňuje rovnost žen a mužů ve všech plánovacích a rozhodovacích procesech. V těchto smlouvách je první zmínka o regulaci rovnosti pohlaví.
- **Smlouvy o fungování EU**, kde je ve dvou článcích popsána nepřipustnost diskriminace a podpora spravedlnosti, tolerance a rovnosti obou pohlaví.
- **Sociální charta společenství** vydaná roku 1989 obsahuje 12 základních sociálních práv, jedním z nich je rovnoprávné zacházení.
- **Amsterdamská smlouva**, v platnosti od roku 1999, obecně upravuje práva mužů a žen, zdůrazňuje je jako základní plán EU a dále se zaměřuje na rozdíly v oblasti pracovních vztahů.
- **Niceská smlouva** - Charta základních práv EU byla přijata Evropskou radou na konci roku 2000 na zasedání v Nice. Zahrnuje základní občanská, politická, ekonomická, sociální a další práva. Třetí kapitola je věnována otázce rovnosti, článek 23 přímo rovným šancím žen a mužů. Uvádí se zde, že rovnost mezi muži a ženami musí být zajištěna ve všech oblastech.
- **Lisabonská smlouva** řeší potvrzení zásady rovnosti pohlaví a politik Evropské unie v oblasti rovnosti pohlaví.

4.3 Gender mainstreaming (uplatňování hlediska pohlaví)

Spojení gender mainstreaming označuje metodu k odstranění nerovností mezi muži a ženami. Tato základní strategie Evropské unie vznikla v roce 1995 a je začleněna

i v Amsterodamské smlouvě. Gender mainstreaming je nástrojem k odstranění nerovností, závazný pro všechny členy EU. Jedná se o genderově politickou strategii, která usiluje o větší demokracii, spravedlnost a rovné příležitosti.

Cílem je zlepšit postavení žen, které jsou zatím většinou v menšině, proto pokud jsou některé projekty financovány unií musí se dbát na to, aby dodržely princip gender mainstreamingu. Podstatnou činností před schválením projektu či přijetím jakéhokoli rozhodnutí je provedení analýzy dopadu na muže a ženy. Výsledky těchto hodnocení mohou být pozitivní nebo negativní. Evropská unie se pomocí gender mainstreamingu snaží o zohlednění genderu při plánování, realizaci a hodnocení politických aktivit.

Důležité je, že gender mainstreaming obsahuje dva směry, opatření nejsou tvořena jen pro ženy, ale i pro muže. Tím dochází ke změně pohledu na generovou politiku, kdy se zaměřovala výhradně na ženy, nyní jsou genderové vztahy řešeny jako vazby mezi muži a ženami. Impulsem k vytvoření gender mainstreamingu byla ženská a feministická hnutí.

Přesná definice podle Rady Evropy zní: „*Genderový mainstreaming je (re)organizace, zlepšování, rozvíjení a hodnocení koncepčních, rozhodovacích a vyhodnocovacích procesů tak, aby bylo hledisko genderové rovnosti zapracováno do všech politik na všech úrovních a ve všech fázích těmi aktéry, kteří se obvykle podílejí na jejich vytváření.*“⁷

5. Instituce

Stejně tak jako existuje mnoho dokumentů, které upravují genderové otázky, je i nemalý počet institucí, které se touto problematikou zabývají. Organizace jsou státní, neziskové, nebo jsou zřizovány Evropskou unií.

5.1 Instituce Evropské unie

- **Poradní výbor pro rovné příležitosti mužů a žen** – „*pomáhá Komisi s formulací a prováděním činností EU zaměřených na podporu rovného postavení žen a mužů.*“⁸ Předává informace a vyměňuje zkušenosti mezi členskými státy unie. „*K dosažení těchto cílů předkládá výbor Komisi stanoviska týkající se otázek, jež jsou důležité pro podporu rovného postavení žen a mužů v EU. Výbor byl zřízen v roce 1981 rozhodnutím Komise.*“⁸
- **Výbor pro ženská práva** vznikl v roce 1984 a funguje v rámci Evropského parlamentu.
- **Evropská komise** vydává zprávu o nových postupech v nediskriminaci, agenda přísluší komisaři pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti. Komise navrhla zřízení **Evropského institutu pro rovné příležitosti mužů a žen (EIGE)** a k uskutečnění došlo koncem roku 2006. Institut se snaží o propagaci rovnosti pohlaví ve všech politikách společenství i členských států a vystupuje proti diskriminaci. Jeho úkolem je získat, analyzovat a vyhodnotit informace z genderové oblasti. Dále poskytuje rady, snaží se zlepšit vědomosti a zvýšit informovanost o rovnosti žen a mužů. Má právní subjektivitu, sídlí v hlavním městě Litvy (Vilnius) a pracuje v souladu s prioritami EU. Jeho rozpočet na období 2007 – 2013 je 52,5 milionu eur.
- **Rada ministrů (Rada EU)**, konkrétně rada pro sociální věci řeší otázky uplatňování principu rovných příležitostí žen a mužů.
- **Evropský parlament** - jeho součástí je **Komise pro práva žen a rovné příležitosti.**
- **Evropský soudní dvůr** se zabývá nediskriminací pohlaví až v případě, že existují pochyby o porušení nařízení generové rovnosti.

- **Evropský sociální fond**
- **Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví** se zabývá vymezením, prosazením a dohledem na dodržování rovných příležitostí v rámci unie i třetích zemích a rozšířením do dalších oblastí, zajišťuje rovnost v politice a zaměstnání.
- **Evropská síť žen na rozhodovacích pozicích** funguje od června 2008 a snaží se najít úspěšné postupy a strategie na zlepšení rovnosti na rozhodovacích pozicích.

5.2 Neziskové organizace

Neziskových organizací je v zemích Evropské unie mnoho. Jako příklad bych uvedla:

- Největší evropskou organizaci podporující ženy - Evropská lobby žen (European Women's Lobby). Její činnost se dělí na dva hlavní úkoly, v první řadě sdružuje ženské organizace a komplexně je informuje o evropské politice a dále spolupracuje s institucemi Evropské unie. Sleduje legislativní úpravy, předkládá studie a snaží se prosadit genderovou rovnost zejména v politice – zvýšení počtu žen v Evropském parlamentu.
- Gender Studies je nevládní nezisková organizace, která řeší otázky vztahů mužů a žen. Informuje veřejnost, poskytuje vzdělání a konzultace.

5.3 Feminismus

S gendrem úzce souvisí sociální hnutí zvané feminismus. Jeho cílem je zrušení genderového útisku a jiných nerovností.

- První vlna feminismu proběhla v období poslední třetiny 18. století do roku 1930 a jejím cílem bylo přiznat ženám základní práva, konkrétně usilovaly o právo na vzdělání, na majetek, dále občanská a politická práva.
- Druhá vlna začala v 60. letech 20. století, kdy vznikala literární díla na podporu žen ve společnosti a objevila se i nová témata a přístupy k této problematice.

6. Programy a financování genderové politiky v EU

Rovné příležitosti mužů a žen jsou prosazovány do všech operačních programů a projektů bez ohledu na jejich zaměření. Projekty zabývající se rovností jsou financovány zejména z Evropského sociálního fondu.

6.1 Gender budgeting

S pojmem gender mainstreaming úzce souvisí gender budgeting, neboli genderové rozpočtování, kde se gender mainstreaming uplatňuje v procesu sestavování rozpočtu. „Myslí se tím hodnocení rozpočtů z hlediska genderu, při němž se na všech úrovních rozpočtového procesu bere ohled na otázku pohlaví s cílem prosazování rovnosti žen a mužů v procesu rozpočtování veřejných finančních prostředků. Je to princip sestavování veřejných rozpočtů a přerozdělování finančních prostředků, při kterém je použita genderová analýza při posuzování jejich dopadu na ženy a muže s cílem zajistit přibližnou genderovou rovnost výdajů a příjmů rozpočtu. Jde o spravedlivější přerozdělování finančních prostředků z hlediska rovného přístupu k čerpání finančních zdrojů, které společnost vytvořila na zabezpečování potřeb a zájmů jak žen, tak mužů.“²

6.2 Financování

Finanční prostředky pro rovné příležitosti jsou čerpány z více evropských fondů. Protože otázka rovnosti zasahuje nejen do projektů ze sociální oblasti, jsou také finance poskytovány z více zdrojů. Nejvýznamnější je Evropský sociální fond, který je jedním ze strukturálních fondů, dále Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF), nebo Evropský zemědělský záruční fond (EAGGF) a další. Hlavním cílem Evropského sociálního fondu je zvýšení pracovních příležitostí, zaměstnanosti, a odstranění diskriminace.

Pro strukturální fond definovala Evropská komise 5 oblastí, které je nutné z hlediska genderové rovnosti podpořit.

- přístup a účast ve všech sektorech pracovního trhu;
- všeobecné a profesní vzdělávání;

- zakládání a rozvoj podniků;
- slučitelnost práce a rodiny;
- vyvážená účast na rozhodovacích procesech⁵

6.3 Programy a strategie

V letech 2004 – 2006 fungoval operační program Rozvoj lidských zdrojů, který se zabýval otázkami rovnosti. V současné době existuje operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, který se dále dělí do 6 prioritních os. Tento program je tematický a financován z prostředků cíle Konvergence. Třetí prioritní osa OP LZZ se zaměřuje na sociální integrace a rovné příležitosti, zabývá se mimo jiné i rovnými příležitostmi mužů a žen na trhu práce a sladěním pracovního a rodinného života. Z fondů EU je na ni vyčleněno 398,6 mil. eur.

Finanční program PROGRESS plánovaný na období 2007 – 2013 zasahuje do oblastí zaměstnanosti a sociální solidarity. Jednou z priorit je prosazení rovnosti mužů a žen a začlenění této problematiky do všech politik EU. Progress nahrazuje čtyři předešlé programy, které fungovaly do roku 2006 a nyní je jediný v této oblasti. Zajišťuje správný chod sociální politiky zemí EU a podporuje ji. Finanční prostředky vymezené na sedmileté období pro program PROGRESS dosahují výše 743,25 milionu eur a budou využity na změny a modernizaci v oblastech zaměstnanosti a pracovních podmínkách, sociálního začlenění, ochrany, nediskriminace a v neposlední řadě rovnosti žen a mužů. Podporu z tohoto programu mohou využít jak členské tak i kandidátské země EU a projekty, kterým budou prostředky poskytnuty vybírá Evropská komise.

Strategie pro dosažení rovnosti žen a mužů plánovaná na období od roku 2010 do roku 2015 je pracovním programem Evropské komise. Pokračuje v propagaci rovnosti mužů a žen, který je pro EU charakteristickým znakem a snaží se ji začlenit do všech svých předpisů a činností. Na jaře 2010 byla komisí schválena Charta žen, kde jsou stanoveny priority a cíle strategie pro období 2010 – 2015.

7. Vývoj postavení žen a oblasti genderu

Ženám dříve nepatřilo takové postavení ve společnosti, jak jej známe v této době. Dnes je samozřejmostí, že mají své zaměstnání, ale dříve hospodyňky žádnou placenou práci neměly, staraly se jen o chod domácnosti a muž byl chápán jako živitel rodiny. Také právo na vzdělání nebylo pro obě pohlaví stejné. Chlapci se vzdělávali a připravovali na výkon povolání, dívky byly doma a pomáhaly matkám. Dnes je mnoho žen, které úspěšně absolvují vysokou školu a mnohdy dosahují lepších studijních výsledků než mužští zástupci.

V současnosti mohou ženy vyjádřit svůj názor a zúčastnit se voleb, ale dříve do politiky vůbec nemohly zasahovat, neměly volební právo a nebyly členkami řídicích orgánů. Věty: „Hanba mužům, kterým žena vládne.“ nebo „dlouhé vlasy krátký rozum“ naznačují, že žena v politice neměla významné postavení, nevzbuzovala velkou autoritu jako muži a neměla takovou důvěru.

Na rozdíl od mužů, kteří byli a stále jsou vysoce postavení a uznávaní a jejich pozice jsou vnímány automaticky se musely ženy postavit za svá práva a zasloužit se o ně. Snahy ženských spolků i jednotlivců, kteří usilovaly o změnu této základní nespravedlnosti, trvaly mnoho let.

Oblastí, ve kterých přetrvává genderová nerovnováha je mnoho, můžeme se s tímto pojmem setkat v souvislosti se školstvím, náboženstvím, literaturou, politikou, zaměstnáním. Velké odlišnosti jsou v pracovních příležitostech pro muže a ženy a v rozdílném odměňování. Některé profese jsou vnímány a posuzovány, jako ryze ženské či ryze mužské. To platí také o domácích pracích a zájmových činnostech. Evropská unie se snaží o rovné odměňování, stejný přístup k zaměstnání a vzdělání, ochranu pracovníků v těhotenství a po porodu, vyrovnané zastoupení v politice a další.

7.1 Zaměstnání

Na trhu práce se velmi často setkáváme s diskriminací na základě pohlaví. Tradiční role znevýhodňují ženy při hledání a získání pracovního místa a muži jsou v této oblasti úspěšnější. Právě genderové stereotypy jsou největší příčinou tvorby nerovných postavení mužů a žen ve společnosti. Další důležité rozdíly, které ovlivňují výběr

vhodného kandidáta na pracovní pozici jsou psychické a fyzické předpoklady, rozdílné vzdělání, znalosti a zkušenosti. Ženám jsou přisuzována povolání například v sociální správě, zatímco muži vykonávají technické nebo přírodovědné práce. „*Existuje zásada zakotvující povinnost zaměstnavatelů zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci a zaměstnankyněmi pokud jde o jejich pracovní podmínky, odměňování za práci, odbornou přípravu a příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání. Za nerovné zacházení se nepovažuje rozlišování, které stanoví zákoník práce nebo zvláštní právní předpis nebo kdy je pro to věcný důvod spočívající v povaze práce, kterou zaměstnanec vykonává, a který je pro výkon této práce nezbytný.*“¹³

Ženy tvoří větší podíl nezaměstnaných, nedostává se jim tolik příležitostí pro kariérní postup a jen zřídka se objevují na řídicích a rozhodujících pozicích. Situaci jim také často ztěžuje automatické zařazení do kategorie matek, kdy zaměstnavatelé předpokládají odchod na rodičovskou dovolenou, nebo pokud již děti mají, tak omezení, která z péče o ně vyplývají. V současné době je nejvíce genderových projektů zaměřeno na odstranění rozdílů a podporu zaměstnanosti žen.

7.1.1 Vývoj zaměstnanosti žen v zemích EU

V roce 1998 byla nejvyšší míra zaměstnanosti žen v Dánsku, Švédsku, Velké Británii či Finsku, kde dosahovala přes 60 %, naopak nejméně zaměstnaných žen bylo v jižních zemích Evropy, ve Španělsku, Itálii, Řecku, okolo 30 %. Průměr Evropské unie byl 51 %. V roce 2000 byl stanoven cíl EU pro dosažení 60% míry zaměstnanosti žen a o šest let později se míra pracujících žen pohybovala v rozmezí 50 až 70 %. Situace se do roku 2010 nijak výrazně nezměnila, došlo ke zvýšení, či snížení jen o několik procent. Celková míra zaměstnanosti žen EU pro rok 2010 byla 58,5 %.

7.1.2 Stejný plat za stejnou práci

Se zaměstnáním dále souvisí odměna za odvedenou práci. Nerovnost mezi pohlavími se projevuje i ve finančním ohodnocení výkonu, kdy ženy dostávají nižší mzdu za práci stejné hodnoty. „*Stejnou prací nebo prací stejné hodnoty se rozumí práce stejné nebo srovnatelné složitosti, odpovědnosti a namáhavosti, která se koná ve stejných nebo*

srovnatelných podmínkách, při stejných nebo srovnatelných pracovních schopnostech a pracovní způsobilosti zaměstnance, při stejné nebo srovnatelné pracovní výkonnosti a výsledcích práce, a to při pracovním poměru ke stejnému zaměstnavateli. Odměna, stanovená podle těchto kritérií náleží každému, kdo příslušnou práci vykonává, bez ohledu na to, zda je to muž nebo žena.“¹³

V šedesátých letech 20. století dostávaly ženy o 40 % méně peněz než muži. V roce 1998 byl tento rozdíl přibližně 17 % a v roce 2000 „jen“ 15 %. Skoro ve všech zemích EU stále vydělávají ženy v průměru méně než muži. Největší rozdíl v platech mužů a žen byl v Estonsku a na Kypru, kde ženy v roce 2006 vydělávaly o 25% méně než muži. Nejmenší rozdíly se objevily na Maltě, přibližně 4 %.

7.2 Rodinná politika

Z historie známe typický model domácnosti, kde se žena stará o děti, kuchyni, úklid a muž je ten, kdo rodinu živí a má konečné slovo při rozhodování. „*Péče o malé děti je i dnes ve většině zemí světa, tradičně záležitostí žen. Ženy zde také nastupují na rodičovskou dovolenou v drtivé většině, zatímco muži zatím jen ojediněle. V posledních desetiletích se nicméně aktivní otcovství a potřeba většího zapojení otců do péče o děti stává důležitým tématem v mnoha nejen evropských zemích. Řada států již zavedla opatření, jejichž cílem je podpora většího zapojení mužů do péče o děti.“¹³* Společnost se v dnešní době snaží s genderovými nerovnostmi vyrovnat, a proto chce ženám umožnit věnovat se povolání stejně intenzivně jako mužům. Z tohoto důvodu je zapotřebí vyřešit skloubení osobního a pracovního života.

„Zavádění opatření umožňujících vzájemné kombinování rodinného/osobního a pracovního života jak pro ženy, tak pro muže. Jde např. o flexibilní pracovní uspořádání pracovní doby či úvazku, sdílení informací, komunikace s rodiči během rodičovské dovolené apod. Sladování není jen otázkou žen a péče o děti, týká se i péče o blízké osoby, sladování zájmů např. sportovních aktivit, péče o zvíře, studium při zaměstnání atd. Týká se přístupu zaměstnanců/kyň k pracovnímu a osobnímu životu a strategií a politik zaměstnavatelů vůči svým zaměstnancům/kyním. Řešením je např. zavádění netradičních forem práce (flexibilní práce, zkrácená pracovní doba, pohyblivá pracovní doba, práce z domova...) a poskytování zaměstnaneckých výhod.“¹³

7.2.1 Sladění práce a rodiny v zemích EU

V jednotlivých zemích EU existují rozdílné cesty k dosažení souladu rodinného a pracovního života. Přístup orientující se na péči o děti je uplatňován v Belgii a Dánsku, na možnosti rodičovské dovolené se zaměřují v Litvě, Maďarsku, Finsku, Rakousku, České republice, úspěchů v obou oblastech je dosahováno ve Švédsku. Dále ženy podporuje flexibilní pracovní doba, kdy si povinnosti v zaměstnání mohou přizpůsobit svým rodinným potřebám. Tento přístup je nejvíce uplatňován ve Velké Británii, Nizozemí, Německu a Rakousku. Nejméně výrazná podpora skloubení práce a rodiny je na jihu Evropy.

7.3 Politika

I v politickém životě je třeba zastoupení žen zvýšit. Prvním impulsem, pro účast žen v rozhodovacích procesech bylo získání volebního práva. V současné době se ženy v politice objevují více, ale i přes dosažené pokroky, je stále jejich zastoupení nedostatečné.

7.3.1 Volební právo žen

Do rozhodovacích procesů by měla být zapojena obě pohlaví, aby výsledky lépe vyjadřovaly potřeby a zkušenosti rovnoměrně a nikdo nebyl upřednostňován. Genderová rovnost je důležitým předpokladem demokracie, udržitelného ekonomického rozvoje a rozvoje lidských zdrojů. Ženy tvoří přibližně polovinu občanů a stejně jako muži odvádějí státu peněžní prostředky, proto by měly mít právo podílet se na politickém rozhodování, volit si své zástupce pro státní, krajskou a komunální správu. Snahy v evropských zemích získat volební právo a moci kandidovat se objevily již v 19. století a byly základním požadavkem hnutí za práva žen. Účast ve volbách ženám nebyla přiznána ve všech státech najednou, ale postupně.

První zemí na evropském kontinentu a ze současných členů Evropské unie, ve které získaly ženy volební právo bylo Finsko, k němu se na přelomu 19. a 20. století přidalo ještě několik zemí. K rozšíření došlo po první světové válce, kdy mohly volit dámy v Československu, Dánsku, Polsku, Německu, Švédsku, Estonsku, Nizozemí a dalších státech. Další vlna nastala po druhé světové válce, na seznam států s volebním právem

žen přibyla Itálie, Slovinsko, Rumunsko, Belgie, Řecko. Nejpozději bylo umožněno volit obyvatelkám Kypru a Portugalska. Přesná data získání volebního práva žen v zemích EU jsou uvedena v tabulce.

Volební právo žen

Tabulka 7.3.1.1 Získání volebního práva žen zemí EU

1906	Finsko
1915	Dánsko
1917	Nizozemsko
1918	Rakousko, Polsko, Švédsko, Estonsko, Litva, Německo
1919	Lucembursko
1920	Československo (Česká republika, Slovensko)
1928	Velká Británie, Irsko
1931	Španělsko
1944	Bulharsko, Francie
1945	Itálie, Slovinsko
1946	Rumunsko
1947	Malta
1948	Belgie
1952	Řecko
1958	Maďarsko
1960	Kypr
1976	Portugalsko
nedostupné údaje	Lotyšsko

Volební právo mají dnes ženy všech zemí Evropské unie a na politické pozice mohou také kandidovat. Účastní se nejen obecního, krajského, státního politického života, ale i v rovině Evropské unie.

7.3.2 Regulace

- **Přirozený vývoj**

Nejjednodušším řešením situace je ponechat vše přirozenému vývoji a počet žen postupně sám od sebe vzroste. Tento přístup převažuje u mnohých politických stran,

kteře mají obavy ze zavedení kvót. Dosavadní zkušenosti dokazují, že bez využití opatření se situace mění jen velmi pomalu nebo dokonce zůstává úplně nezměněná.

- **Legislativní kvóty**

Další možností je zavést povinné, tedy zákonem nařizené kvóty pro určení počtu žen v politice. Kvóty jsou nástrojem k odstranění původní nerovnosti v zastoupení. Jednou z překážek jejich zavedení je odpor vůči kvótám. Po zkušenostech z dřívějších dob panuje nechuť vůči takovým formám regulací. I kdyby byly tyto normy zavedeny, muselo by se kontrolovat jejich dodržování. Zkušenosti ze zahraničí dokazují, že nejsou tato rozhodnutí respektována a v této situaci jako by legislativní kvóty vůbec neexistovaly. Proto by za nedodržení nařízení musely být stanoveny nějaké sankce.

- **Vnitrostranické kvóty**

Jako nejlepší řešení se jeví přijetí dobrovolných vnitrostranických kvót, které má několik výhod. Jednotlivé strany zavedou kvóty dobrovolně a samy rozhodnou také o tom, jaký typ pozitivního opatření budou pro sestavování kandidátních listin používat. Protože jejich rozhodnutí bylo dobrovolné, budou následně tato pravidla dodržovat. Motivace je mnohem větší, než u direktivního nařízení. Nemusíme řešit problém s nenaplněním stanovených kvót, ukazuje se, že tato metoda je velmi efektivní.

Hranice mohou být stanoveny na různých úrovních, například 30% nebo 40% kvóty, v některých státech se objevují i 50% meze, nebo sestavení kandidátek pomocí tzv. „zipu“. Může docházet i ke kombinaci dobrovolných a legislativních opatření.

- **Další podpůrná opatření**

Pro podporu prosazení rovnosti pohlaví může sloužit také **finanční podpora** politických stran. Naopak při nedodržení kritéria zastoupení obou pohlaví na kandidátkách s určitou mírou tolerance platí politická strana finanční pokuty. Postihy by měly působit jako velký motiv pro správné chování, toto opatření bylo například v červnu roku 2000 zavedeno ve Francii.

K dosažení cíle rovnosti pohlaví je důležité **podporovat organizace**, které v této oblasti vznikají, většina z nich jsou neziskové organizace, které jistě uvítají finanční prostředky na realizaci svých projektů a činností.

Velmi důležitým bodem v cestě k dosažení rovnosti je **kontrola a dohled**. Pro vytvoření přehledu výsledků a úspěchů a jeho vyhodnocení je nutné shromažďovat potřebná data a vytvářet vhodné ukazatele.

8. Analýza zastoupení žen v evropské politice

V mnoha případech, jako například v otázkách zaměstnanosti žen, v rodinné politice a stejném odměňování, jde o pozici jedince, či několika lidí. Podle mého názoru je velmi zajímavá a důležitá rovnost mužů a žen v politice. Právě vrcholní představitelé rozhodují

o našich životech, o státu, ve kterém žijeme a také o omezení, která budou genderovou rovnost ovlivňovat. Z těchto důvodů bych se v praktické části chtěla věnovat vývoji zastoupení něžného pohlaví ve vládnoucích orgánech. Ženy se v politických pozicích objevují stále více, jsou členkami městských, krajských zastupitelstev, objevují se na ministerských pozicích, v národních parlamentech či orgánech Evropské unie. Prvním zásadním krokem pro vniknutí žen do politického života bylo získání volebního práva. Dalším přínosem se staly listiny a dokumenty, které byly vydávány od druhé poloviny 20. století a podporovaly snahy něžného pohlaví. Hlavními překážkami pro vstup žen na politickou scénu jsou stále přetrvávající modely, hodnoty a stereotypy o ženských rolích.

Z hlediska státu bych se zaměřila na národní parlamenty členských zemí a z pozice EU na podíl žen v Evropském parlamentu. Parlament, ať už národní, nebo Evropský jsem zvolila z důvodu, že je do těchto orgánů volen velký počet členů a ženy mají větší možnost prosadit se. Je potlačena otázka náhod a výsledky zastoupení mají velkou vypovídací schopnost o účasti žen. Kandidáti jsou voleni širokou veřejností a názor mají možnost vyjádřit zástupci obou pohlaví.

8.1 Vyjádření počtu žen

Existují dvě základní metody, jak vyjádřit zastoupení žen v politice.

- **Absolutní vyjádření** – je nejjednodušší, číselně označíme přesný počet žen
- **Procentuální vyjádření** – poměr žen ku celkovému počtu účastníků a celé vynásobené stem, tímto postupem získáme podíl žen v procentech

Na první pohled by se mohlo zdát, že je zbytečné uvádět hodnoty obou vyjádření. Pokud využijeme procentuální vyjádření pro zastoupení žen v EP nebo národních parlamentech jsou data velmi dobře srovnatelná, protože každá země má jiný celkový

počet poslanců. Důležité ale je, že země, které mají vysoký podíl žen v politice ještě nemusí mít nejvíce političek.

Jako příklad bych uvedla porovnání zvolených žen v parlamentu Francie a Belgie. V roce 2009 tvořily ženy v národním parlamentu Francie 18,9 % a Belgie 38 %, ale absolutní počet političek byl vyšší ve Francii - 109 poslankyň, naproti tomu v Belgii „pouhých“ 57. Důvodem těchto nerovností je rozdílný celkový počet poslanců, který byl ve Francii 577 a v Belgii jen 150.

Tabulka 8.1.1 Příklad porovnání absolutního a procentuálního vyjádření

Zastoupení žen 2009 ve Francii a Belgii			
Země	podíl žen v %	počet všech poslanců	počet žen
Francie	18,9	577	109
Belgie	38,0	150	57

I změna celkového počtu poslanců může ovlivnit procentuální vyjádření zastoupení žen. Také pro tuto variantu existuje příklad v praxi, jedná se o porovnání údajů Německa z roku 2000 a 2001, kdy podíl vzrostl o 0,2 % i když absolutně byl zvolen v obou letech stejný počet žen-207. Růst způsobila změna v celkovém počtu politiků z původních 669 pro rok 2000 na 666 v roce 2001. Procentuální růst tedy nebyl nezpůsoben růstem počtu žen, ale celkovým poklesem počtu členů.

Tabulka 8.1.2 Příklad vlivu změny počtu poslanců na změnu podílu žen

Zastoupení žen Německo v letech 2000 a 2001			
Rok	podíl žen v %	počet všech poslanců	počet žen
2000	30,9	669	207
2001	31,1	666	207

9. Evropský parlament

Evropský parlament je zastupitelským orgánem EU, největším mnohonárodním parlamentem na světě a jedinou přímo volenou institucí unie. Tento parlament je samostatný, řeší problémy a otázky týkající se fungování celého společenství. Evropský parlament spolupracuje s národními parlamenty členských států, v minulosti bylo vytvořeno Evropské středisko pro parlamentní výzkum a dokumentaci – ECPRD, které propojuje Evropský parlament s vnitrostátními parlamenty a jeho cílem je spolupráce, výměna informací a zkušeností. Komunikace mezi parlamenty nyní probíhá prostřednictvím databáze IPEX (Výměna informací mezi parlamenty EU).

Volby do Evropského parlamentu probíhají podle volebních systémů, které jsou platné pro volby do parlamentů v jednotlivých členských zemích. Jednotný způsob voleb ve všech zemích zatím není, ale přesto musí být dodrženy tři podmínky.

- Volební systém má formu poměrného zastoupení.
- Volební oblast může být rozdělena, ale nesmí tím být ovlivněna podmínka poměrného volebního systému.
- Minimální podíl hlasů, které musí politická strana získat je 5 %.

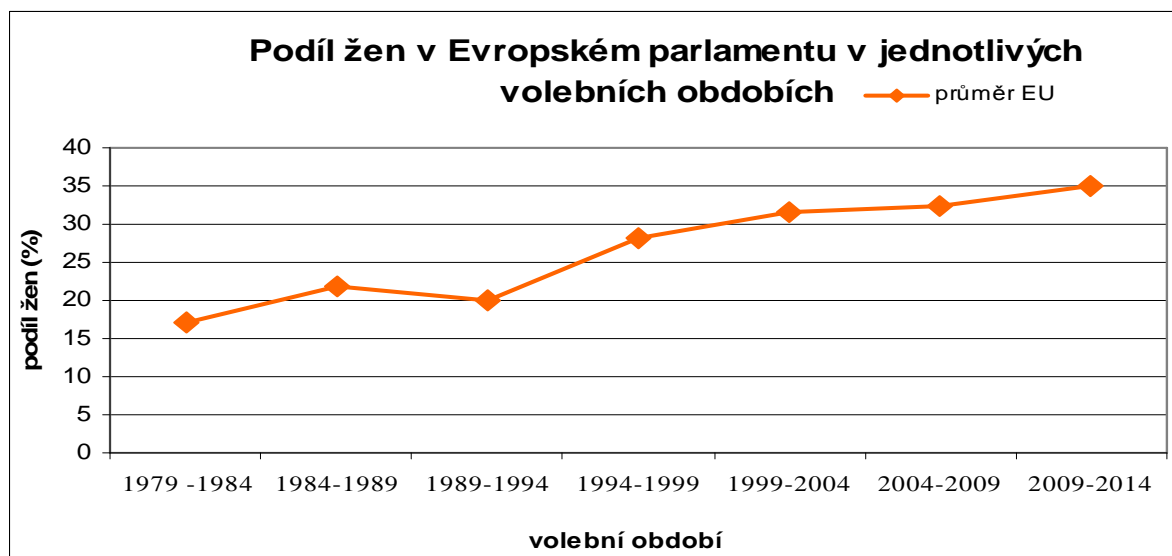
Poprvé proběhly volby do Evropského parlamentu již v 50. letech 20. století. První přímé volby se konaly až v roce 1979 a pravidelně se opakují každých pět let. Členské země mají přidělen určitý počet mandátů podle počtu obyvatel a příslušníci členských států pak volí své zástupce. Jejich množství v EP se může měnit, s přibývajícím počtem členů unie byly počty europoslanců regulovány. Nejvíce křesel má v současné době Německo (99), nejméně je zastupitelů Malty (5). Volby do Evropského parlamentu probíhají ve všech členských zemích současně a poslední se konaly v červnu roku 2009.

9.1 Vývoj postavení žen v Evropském parlamentu

Počáteční data analýzy jsou z roku 1979, kdy se konaly první přímé všeobecné volby do Evropského parlamentu. V následujících tabulkách je vždy uvedeno pořadí jednotlivých

zemí EU podle procentuálního podílu žen, dále je zaznamenán celkový počet mandátů dané země pro volební období a počet zvolených žen v absolutním vyjádření.

Graf 9.1 Podíl žen v Evropském parlamentu 1979 - 2014

Graf znázorňuje vývoj podílu žen v Evropském parlamentu, po prvních volbách bylo 17 % žen, v roce 1984 už 22 %. Ve volbách 1989 – 1994 byl zaznamenán pokles přibližně o 2 %. Následně podíl političek rovnoměrně rostl a po posledních volbách dosáhl 35 %.

- V červnu 1979 měla Evropská unie 9 členů a 410 míst v parlamentu. Ženy v té době získaly 67 křesel a tvořily 17 % europoslanců. Pokud porovnáme jednotlivé státy největší podíl žen mělo Dánsko 31,3 %, nejméně Belgie 8,3 %. Nejvíce bylo zvoleno žen francouzské národnosti - 18, opakem je Lucembursko s jednou poslankyní.

Tabulka 9.1 Volby do EP 1979 -1984

Zastoupení žen v EP 1979 -1984				
pořadí	země	ženy v %	celkem	počet žen
1	Dánsko	31,3	16	5
2	Francie	22,2	81	18
3	Nizozemsko	20,0	25	5
4	Lucembursko	17,0	6	1
5	Německo	14,8	81	12
6	Itálie	13,6	81	11
7	Velká Británie	13,6	81	11

8	Irsko	13,3	15	2
9	Belgie	8,3	24	2
průměr/součet EU		17,12	410	67

- V následujícím období 1984 – 1989 působilo v EP 77 žen, což odpovídá necelým 22 %. Celkový počet křesel se zvýšil o 24 řeckých zástupců. Počet mandátů byl u dosavadních členů stejný jako v předchozím období a nijak neovlivnil procentuelní vývoj. V některých státech se počet zvýšil, jinde snížil, celkem bylo o 10 poslankyň více. Velmi překvapivý pokrok se objevil v Lucembursku, jehož podíl žen se zvýšil z předchozích 17 % na 50 %. Zdálo by se, že počet lucemburských žen bude velmi vysoký, ale „skok“ byl způsobený tím, že tato země měla nejnižší počet křesel v EP a jeho polovina představuje pouhé 3 členy. Největší přírůstek zaznamenalo Německo, o 4 ženy více než v předchozím období, ale procentuálně nebyla změna tak výrazná kvůli vysokému počtu mandátů. Jako poslední se v tabulce umístil nový členský stát - Řecko se dvěma poslankyněmi, což odpovídá 8,3 %. Prvenství v absolutním počtu stále drží Francie se 17 členkami.

Tabulka 9.2 Volby do EP 1984 - 1989

Zastoupení žen v EP 1984 - 1989				
pořadí	země	ženy v %	celkem	počet žen
1	Lucembursko	50,0	6	3
2	Dánsko	37,5	16	6
3	Nizozemsko	28,0	25	7
4	Francie	21,0	81	17
5	Německo	19,8	81	16
6	Belgie	16,7	24	4
7	Velká Británie	14,8	81	12
8	Irsko	13,3	15	2
9	Itálie	9,9	81	8
10	Řecko	8,3	24	2
průměr/součet EU		21,93	434	77

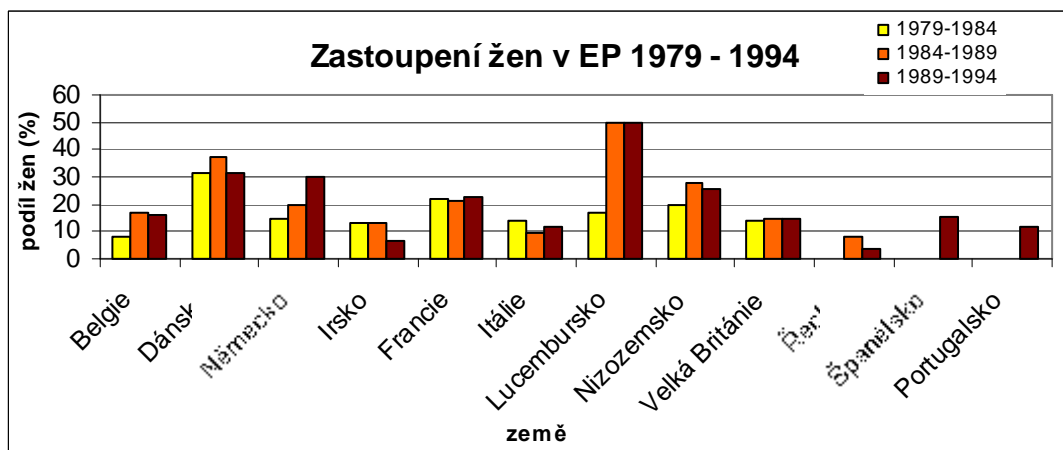
- Situace v dalším parlamentním období 1989 – 1994 se změnila o něco více. Unie se opět rozrostla a to hned o dva členy – Španělsko a Portugalsko. Tyto země se zařadily do středu tabulky s průměrným zastoupením žen. Dále proběhly úpravy v celkovém počtu zástupců jednotlivých členských zemí, a počet křesel se zvýšil z 434 na 567. Žen bylo zvoleno o 31 více než v minulém období, celkem 108 a

jejich podíl v EP byl tedy 20 %. Stejně jako po druhých volbách některé země zaznamenaly mírný vzestup, některé pokles, nejvýraznější změna se opět týkala Německa, kde podíl žen v EP stoupl z 19,8 % na 30,3 %. Růst 10,5 % byl způsoben zvolením o 14 žen více než v předchozím období. Nejméně nakloněno ženám bylo znovu Řecko, kde se počet snížil o 1 poslankyni a podíl klesl na pouhých 4 %.

Tabulka 9.3 Volby do EP 1989 - 1994

Zastoupení žen v EP 1989 - 1994				
pořadí	země	ženy v %	celkem	počet žen
1	Lucembursko	50,0	6	3
2	Dánsko	31,3	16	5
3	Německo	30,3	99	30
4	Nizozemsko	25,8	31	8
5	Francie	23,0	87	20
6	Belgie	16,0	25	4
7	Španělsko	15,6	64	10
8	Velká Británie	14,9	87	13
9	Portugalsko	12,0	25	3
10	Itálie	11,5	87	10
11	Irsko	6,7	15	1
12	Řecko	4,0	25	1
průměr/součet EU		20,09	567	108

Graf 9.2 Podíl žen v Evropském parlamentu 1979 - 1994

- Velmi zajímavá byla situace po červnových volbách 1994, které stanovily rozdělení na dalších 5 let. Neproběhly žádné změny jak v počtu členů či mandátů. Objevil se prudký nárůst a celkový podíl žen v EP dosáhl 28 %. Jejich počet vzrostl o 38

poslankyň a celkem jich zde působilo 146 . Kromě Lucemburska, kde stav zůstal stejný vzhledem k minulému období a Portugalska, které mělo o jednu zástupkyni méně zaznamenaly všechny státy zvýšení počtu europoslankyň. V popředí tabulky stále zůstává Lucembursko s pouhými třemi členkami, ale s vysokým 50% zastoupením. Největšího procentuálního pokroku dosáhlo Irsko, kde z 6,7 % (1 žena) vzrostl podíl na 26,7% (4 ženy). Nejvíce členek bylo z Německa-34, nejméně z Portugalska - 2 a největší přírůstek se týkal Španělek, kterých bylo zvoleno o 11 více. Většina členských zemí se přiblížila k třetinové hranici zastoupení žen v EP.

Tabulka 9.4 Volby do EP 1994 - 1999

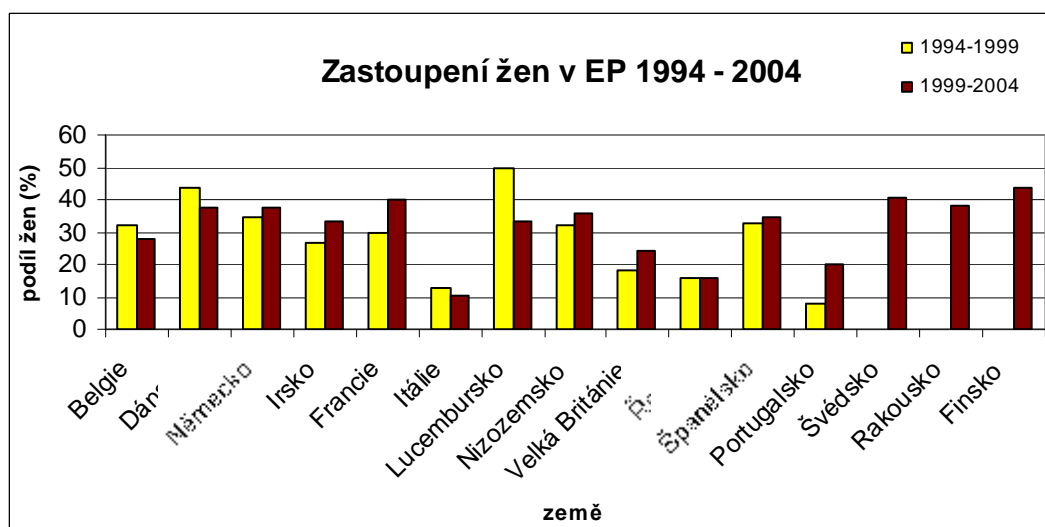
Zastoupení žen v EP 1994 - 1999				
pořadí	země	ženy v %	celkem	počet žen
1	Lucembursko	50,0	6	3
2	Dánsko	43,8	16	7
3	Německo	34,3	99	34
4	Španělsko	32,8	64	21
5	Nizozemsko	32,3	31	10
6	Belgie	32,0	25	8
7	Francie	29,9	87	26
8	Irsko	26,7	15	4
9	Velká Británie	18,4	87	16
10	Řecko	16,0	25	4
11	Itálie	12,6	87	11
12	Portugalsko	8,0	25	2
průměr/součet EU		28,06	567	146

- Období 1999 – 2004 znamenalo pro dámy překročení 30% hranice, zastoupení v EP dosáhlo dokonce 31,52 %. Velmi vysoký nárůst o 42 žen zajistil celkový počet 188 členek. Evropská unie opět rozšířila své řady, tentokrát o tři členy -Finsko, Švédsko, Rakousko, proto vzrostl i celkový počet europoslanců. Překvapující je, že všechny tři nové státy měly velmi vysoký podíl žen v EP a umístily se na prvních místech v tabulce s 40% účastí. Nejvyšší počet dam mělo opět Německo s 37 členkami, naopak nejméně bylo poslankyň z Lucemburska - 2, které již neobhájily své 50% zastoupení. Méně žen oproti minulému období bylo v Belgii, Dánsku, Itálii a Lucembursku, ale jen o jednu, či dvě, největší přírůstek byl 9 žen francouzské národnosti. Na poslední pozici byla v tomto období Itálie s 10,3 % .

Tabulka 9.5 Volby do EP 1999 - 2004

Zastoupení žen v EP 1999- 2004				
pořadí	země	ženy v %	celkem	počet žen
1	Finsko	43,8	16	7
2	Švédsko	40,9	22	9
3	Francie	40,2	87	35
4	Rakousko	38,1	21	8
5	Dánsko	37,5	16	6
6	Německo	37,4	99	37
7	Nizozemsko	35,5	31	11
8	Španělsko	34,4	64	22
9	Irsko	33,3	15	5
9	Lucembursko	33,3	6	2
10	Belgie	28,0	25	7
11	Velká Británie	24,1	87	21
12	Portugalsko	20,0	25	5
13	Řecko	16,0	25	4
14	Itálie	10,3	87	9
průměr/součet EU		31,52	626	188

Graf 9.3 Podíl žen v Evropském parlamentu 1994 - 2004

- V roce 2004 splnilo podmínky pro vstup do Evropské unie deset států, ve volbách pro období 2004 – 2009 se rozhodovalo již o 732 křeslech, z kterých ženy obsadily jednu třetinu, konkrétně 227 míst. Podíl poslankyň byl 32,35 % a nárůst mezi obdobími o 39 žen. Vývoj byl ovlivněn změnou počtu mandátů, kdy počet žen zůstal stejný jako v předchozím období a podíl žen vzrostl právě jen díky snížení

počtu křesel dané země v Evropském parlamentu. Tato situace se týkala Dánska, jehož podíl se úpravou počtu volených zástupců v EP zvýšil z 37,5 % na 42,9 %, Irsko z 33,3 % na 38,5 %, Francie z 40,2 % na 44,9 % a Švédsko ze 40,9 % na 47,4 %. Přírůstky nebyly malé, přibližně 5%. Poprvé za existenci parlamentu se objevilo nulové zastoupení žen u dvou nových států, Malty a Kypru. Tyto státy zvolily jen mužské zástupce. Všechny země kromě Polska a států s nulovým podílem překročily hranici 20 % nebo tuto hranici významně převyšují. Nejvyšší podíl zastoupení byl 50 % v Lucembursku a Estonsku.

Tabulka 9.6 Volby do EP 2004 - 2009

Zastoupení žen v EP 2004 - 2009				
pořadí	země	ženy v %	celkem	počet žen
1	Lucembursko	50,0	6	3
1	Estonsko	50,0	6	3
2	Nizozemsko	48,1	27	13
3	Švédsko	47,4	19	9
4	Francie	44,9	78	35
5	Dánsko	42,9	14	6
5	Finsko	42,9	14	6
5	Slovinsko	42,9	7	3
6	Irsko	38,5	13	5
6	Litva	38,5	13	5
7	Maďarsko	37,5	24	9
8	Slovensko	35,7	14	5
9	Německo	33,3	99	33
9	Belgie	33,3	24	8
9	Lotyšsko	33,3	9	3
10	Řecko	29,2	24	7
11	Rakousko	27,8	18	5
12	Španělsko	25,9	54	14
13	Velká Británie	25,6	78	20
14	Portugalsko	25,0	24	6
15	Česká rep.	20,8	24	5
16	Itálie	20,5	78	16
17	Polsko	14,8	54	8
18	Kypr	0,0	6	0
18	Malta	0,0	5	0
průměr/součet EU		32,35	732	227

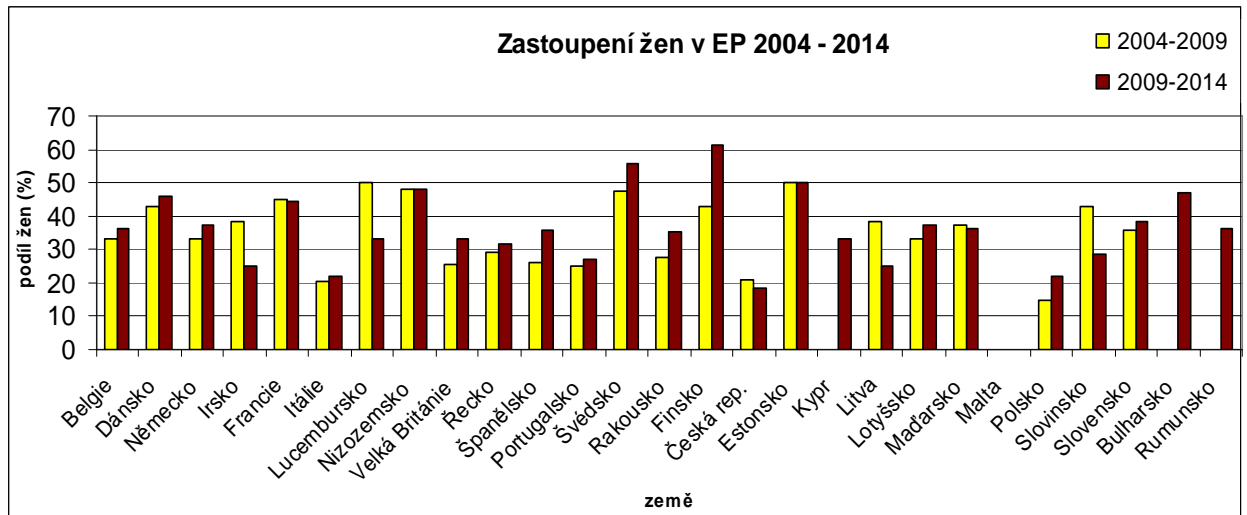
- Po posledních volbách které se konaly v roce 2009 se potvrzuje stoupající trend, celkový podíl žen v Evropském parlamentu vzrostl na 35 %. Do voleb se zařadily

Rumunsko a Bulharsko, kteří se staly členy EU v roce 2007. Opět došlo ke změně počtu mandátů, které měly vliv na podíly sedmi zemí - Belgie, Dánsko, Itálie, Řecko, Portugalsko, Lotyšsko, Slovensko. Konečný počet členů byl 736 z toho 256 žen. Procentuální podíl dosahuje maxima z hlediska všech voleb ve Finsku a jeho výše je 61,5 %. Padesát procent překračuje také Švédsko. Velmi vysoké podíly jsou ve všech zemích, dokonce i na Kypru, kde v předchozích volbách byly zvoleni jen muži je nyní 33% žen. Proti tomu na Maltě se situace nezměnila a v Evropském parlamentu opět nemají zástupkyni ženského pohlaví. Prvenství absolutního počtu již po několikáté obhájilo Německo s 37 europoslankyněmi a nejvyšší přírůstky jsou o 4 členky v Německu, Velké Británii, Španělsku.

Tabulka 9.7 Volby do EP 2009 - 2014

Zastoupení žen v EP 2009 – 2014				
pořadí	země	ženy v %	celkem	počet žen
1	Finsko	61,5	13	8
2	Švédsko	55,6	18	10
3	Estonsko	50,0	6	3
4	Nizozemsko	48,0	25	12
5	Bulharsko	47,1	17	8
6	Dánsko	46,2	13	6
7	Francie	44,4	72	32
8	Slovensko	38,5	13	5
9	Lotyšsko	37,5	8	3
10	Německo	37,4	99	37
11	Rumunsko	36,4	33	12
11	Belgie	36,4	22	8
11	Maďarsko	36,4	22	8
12	Španělsko	36,0	50	18
13	Rakousko	35,3	17	6
14	Velká Británie	33,3	72	24
14	Lucembursko	33,3	6	2
14	Kypr	33,3	6	2
15	Řecko	31,8	22	7
16	Slovinsko	28,6	7	2
17	Portugalsko	27,3	22	6
18	Litva	25,0	12	3
18	Irsko	25,0	12	3
19	Itálie	22,2	72	16
19	Polsko	22,0	50	11
20	Česká rep.	18,2	22	4
21	Malta	0,0	5	0
průměr/součet EU		35,06	736	256

Graf 9.4 Podíl žen v Evropském parlamentu 2004 – 2014

10. Národní parlamenty

Parlament je shromáždění určitého počtu lidí, kteří zastupují nějaké území, nejčastěji stát a jsou voleni jeho obyvateli na určité volební období. Pro srovnání jednotlivých zemí a jejich zastoupení žen v politice je důležité upřesnit, že stejně tak jako neexistuje jednotný systém pro volby do EP, nejsou ani stejná pravidla pro volby do národních parlamentů. Existují některá obecná pravidla, například rovnost mužů a žen, tajné hlasování nebo právo volit mají občané starší 18–ti let.

Volby do národních parlamentů neprobíhají v jednotnou dobu ani ve stejných časových intervalech a každá země má své zásady. Volby jsou odlišné v jednotlivých členských státech, vliv na ně mají různé tradice a ústavní pravidla.

10.1 Druhy parlamentů

V současné době existují parlamenty jednokomorové a dvoukomorové, oba typy se vyskytují mezi státy unie. Jednokomorový parlament je v Dánsku, Maďarsku a na Slovensku. Dvoukomorové parlamenty jsou kromě těchto tří výjimek v ostatních členských zemích a dále se dělí pro různé typy státních zřízení.

Tabulka 10.1.1 Rozdělení dvoukomorových parlamentů

Dvoukomorové parlamenty	
státní zřízení	rozdělení komor
konstituční monarchie	horní komora - panská sněmovna
	dolní komora – poslanecká sněmovna
spolkové a federativní demokracie	1. komora - sněmovna reprezentantů, lidová sněmovna, národní rada
	2. komora - spolková rada, senát, zemská sněmovna
parlamentní republika	dolní komora - poslanecká sněmovna
	horní komora – senát

Zdroj: Wikipedia

10.2 Vývoj postavení žen na úrovni národních parlamentů

Uvedená data vypovídají o stavu v jednokomorových parlamentech a dolních komorách vícekomorových parlamentů. Nejstarší hodnoty srovnání jsou z roku 1995, kde jsou uvedeny podíly již všech současných zemí EU, tyto údaje slouží pro obecnou představu

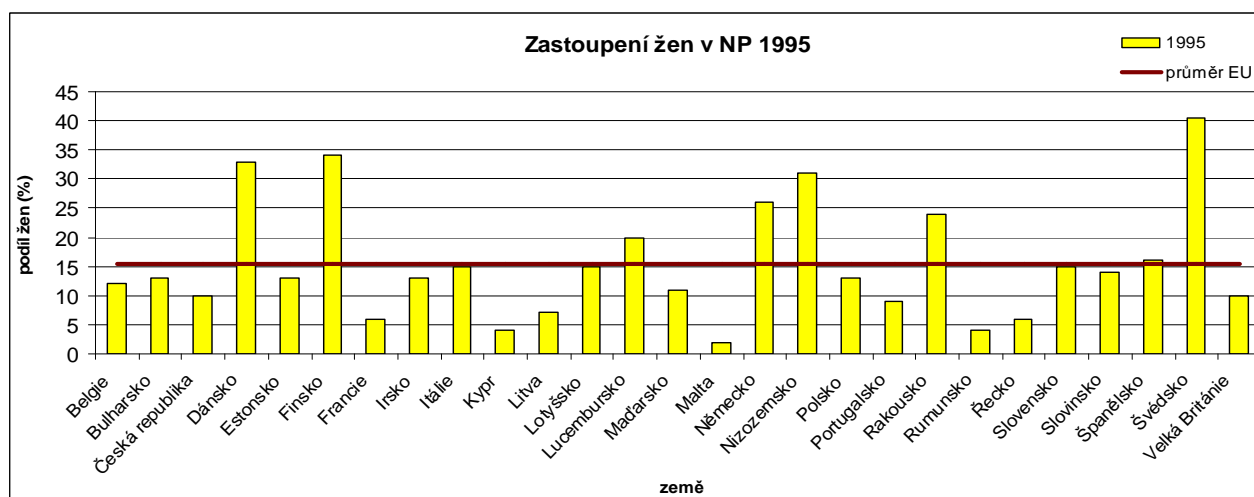
dlouhodobějšího vývoje, zda bylo zastoupení žen v národních parlamentech zcela odlišné, nebo zda se pohybuje stále na podobné úrovni. Tabulka ucelených hodnot pro srovnání jednotlivých zemí EU s každoročními změnami je vložena v přílohách. Kvůli časovým diferencím voleb a rozdílným volebním obdobím se vyskytují změny v každém roce, ale jejich popis by byl velmi náročný a zdlouhavý.

Podrobná analýza je zaměřena na vývoj v minulých 10-ti letech, tedy od prosince roku 2000 do ledna roku 2011. Uvedené hodnoty jsou vždy platné k 31.12. daného roku, poslední získané informace jsou z ledna 2011 a odpovídají hodnotám z prosince 2010.

- **1995**

V období okolo roku 1995 byly ženy v národních parlamentech ještě vzácností, jejich zastoupení se pohybovalo průměrně okolo 15,4 %. Existovaly velké rozdíly mezi jednotlivými státy. Nejvyšší zastoupení žen v národních parlamentech bylo ve Švédsku 40 %, Finsku 34 %, Dánsku 33 % a Nizozemsku 31 %, vysoké podíly nebyly jen náhodné, hodnoty se opakovaly i v následujících letech. Nejnižší zastoupení žen bylo v maltském parlamentu 2 %. Většina zemí, až na několik výjimek, zvolila více než 10 % žen, častý je i podíl přes 20 %.

Graf 10.2.1 Podíl žen v národních parlamentech 1995

- **2000**

V roce 2000 bylo celkem 7180 poslanců v zemích EU, z toho 1344 žen, což odpovídá v průměru 18,3 %. Nejmenší podíl poslankyň si zvolili Kypřané, Rumuni a Slovinci –

okolo 7 %, naopak významně přes 30 % byl podíl v Dánsku, Finsku, Švédsku a Nizozemsku. Nejvíce žen ve vnitrostátním parlamentu v absolutním vyjádření bylo německé národnosti – 207, nejméně obyvatelek Kypru – 4 poslankyně.

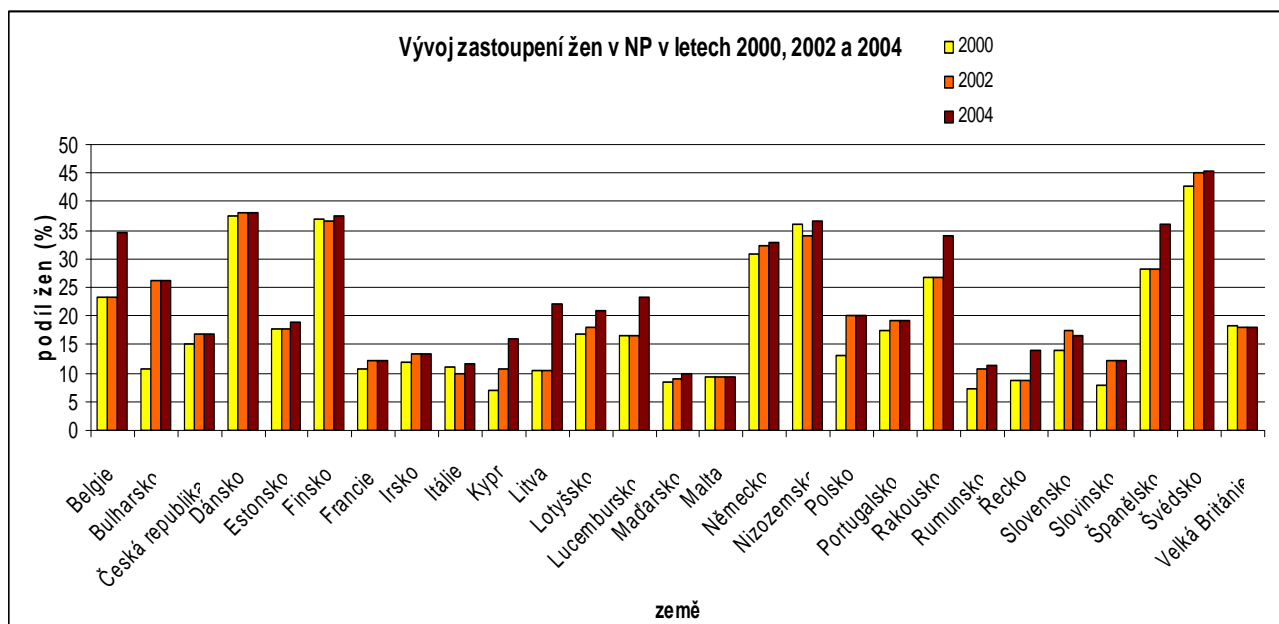
- **2002**

Průměrný podíl 20 % zastoupení žen ve členských státech byl dosažen v roce 2002. Nejnižší podíly jsou okolo 10 %, nejvyšší zastoupení je stále v severních státech Evropy, kde není výjimečný 30% podíl, ve Švédsku dokonce 45 %. Absolutní počet je opět nejvyšší v Německu – 194, což odpovídá 32,2 %. Nejméně žen je v ostrovních státech na Maltě a Kypru.

- **2004**

V roce 2004 byl podíl žen ve vnitrostátních parlamentech 22 %. Největší změna se týkala Německa, kde došlo ke snížení celkového počtu křesel v parlamentu a také počtu žen, ale procentuální podíl zůstal téměř nezměněn. Ve Španělsku bylo zvoleno o 27 žen více a jeho podíl se zvýšil z 28,3 % na 36 %. O 16 více poslankyň mělo Řecko s podílem 14 % a Litva s podílem 22 %.

Graf 10.2.2 Podíl žen v národních parlamentech 2000 - 2004

- **2006**

V roce 2006 byla situace podobná jako v předchozím popsaném období. Podíly se měnily v obou směrech jen minimálně o 2 – 3 %. Švédky získaly se 165 členkami dokonce 47% podíl. V Itálii hodnoty také stouply z 11,5 % na 17,3 %, zvýšení počtu Italek bylo o 38 poslankyň z 71 na 109, změna není procentuálně tolik významná, protože došlo i ke změně počtu mandátů. Nižší zastoupení žen než v předchozím období zaznamenalo Bulharsko, kde podíl klesl z 26,2 na 22,1 %.

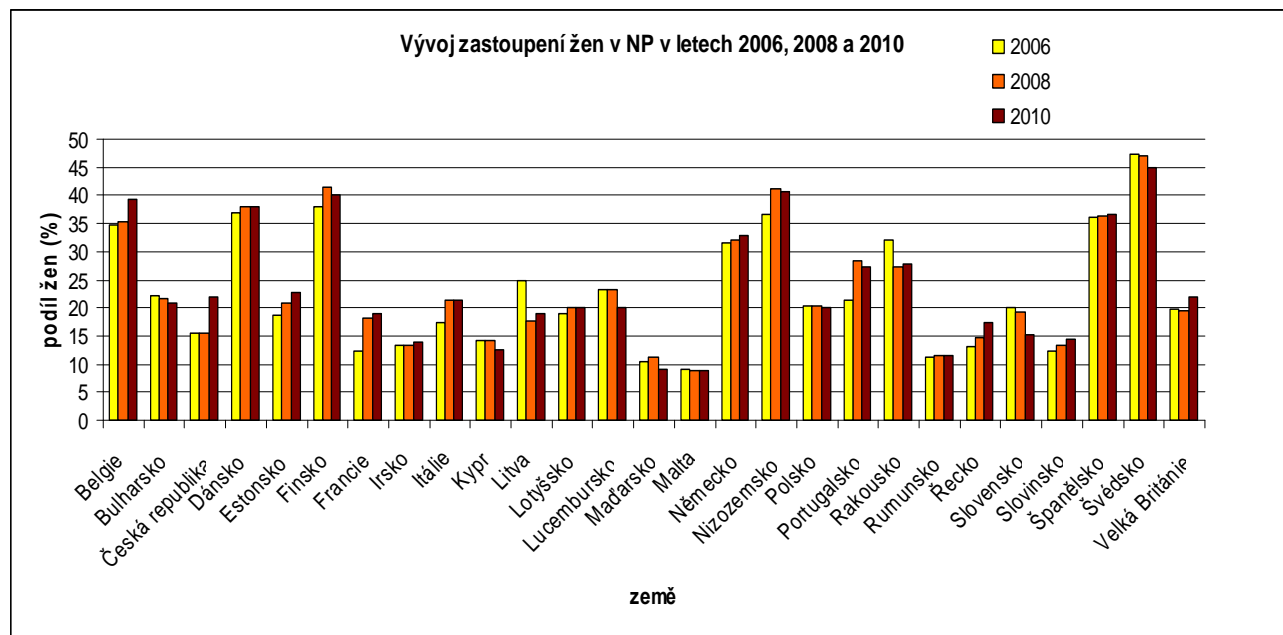
- **2008**

Ženy v prosinci 2008 tvořily 23 % členů vnitrostátních parlamentů. V tomto roce už tři státy překročily 40% hranici podílu žen, byly to Švédsko, Finsko a Nizozemsko, které zaznamenalo 5% růst a zařadilo se mezi tyto státy s vysokým zastoupením. Znovu bylo zvoleno více italských poslankyň, rozdíl oproti minulému období byl 25 žen a dosáhli podílu 21,3 %. Podobně vypadala situace v Portugalsku, zvolení o 16 poslankyň více představovalo podíl 28,3 %. Litevských žen bylo v tomto období o 10 méně a podíl klesl na 17,7 %, poslední místo obsadila Malta.

- **2010**

I v roce 2010 se objevil růst podílu žen v parlamentech a podíl dosahoval hodnoty necelých 24 %. Švédsko, které mělo dosud nejvyšší podíl političek zaznamenalo poprvé pokles, o 2 %, na 45 %. V čele tabulky jsou stále stejné tři státy s 40 % zastoupením, k této hranici se velmi blíží Belgie (39,3 %) a Dánsko (38 %). Hodnotu 30 % překročily Španělsko (36,6 %), Německo (32,8 %) a velmi se k ní přibližují Rakousko (27,9 %) a Portugalsko (27,4 %). V ostatních zemích EU se zastoupení žen v národních parlamentech pohybuje mezi 15 a 23 %-ty, nejhorší postavení mají ženy na Maltě, v Maďarsku a Rumunsku, kde se podíly pohybují okolo 10 %.

Graf 10.2.3 Podíl žen v národních parlamentech 2006 - 2010

11. Státní zřízení zemí EU

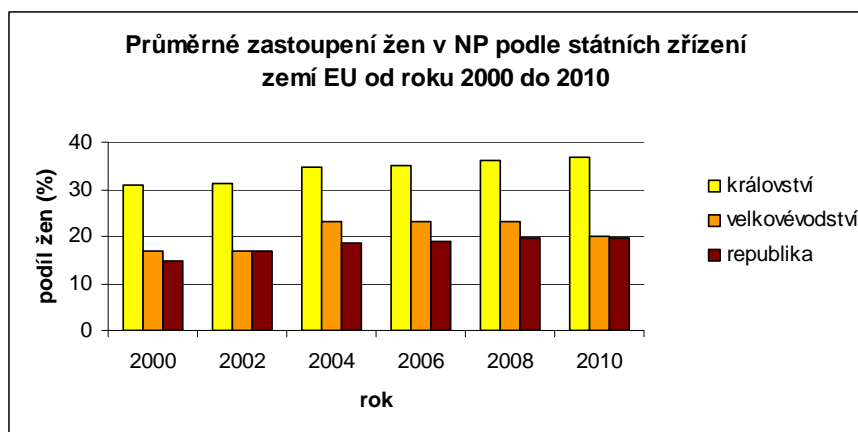
- **Republika** - mezi 27 členskými státy je 20 republik
 - **poloprezidentská** – Francie, Rumunsko, Kypr
 - **parlamentní** - Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Finsko, Irsko, Itálie, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Německo, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko
- **Parlamentní monarchií** je šest zemí Evropské unie - Velká Británie, Belgie, Dánsko Nizozemsko, Španělsko, Švédsko
- **Velkovévodství** – jediným v EU je Lucembursko

11.1. Vliv státního zřízení na zastoupení žen

• v národních parlamentech

Lucembursko je jediným velkovévodstvím z členů EU, jeho podíl žen ve vnitrostátním parlamentu se pohybuje okolo 20 %. Podobné je průměrné zastoupení žen v národních parlamentech republik. Úplně odlišné a velmi zajímavé jsou výsledky evropských království, která obsazují přední pozice v tabulkách zastoupení žen s podílem přes 30 %. Pouze ve Velké Británii se ženy podílí na vládě méně.

Graf 11.1.1 Ženy v národních parlamentech podle státních zřízení

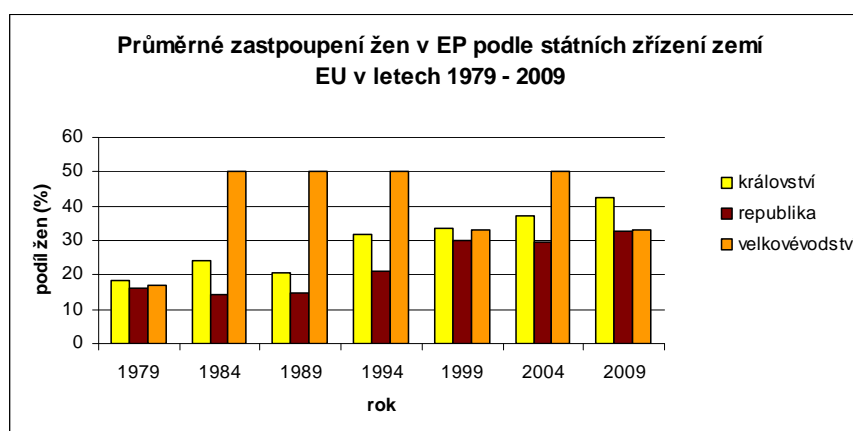
Dále bych zdůraznila, že v čele třech ze šesti království je žena – královna. V Dánsku od roku 1972 královna Margrethe II, v Nizozemsku 31 let vládne královna Beatrix a

nejdéle je v čele království celosvětově známá královna Alžběta II, která vládne ve Velké Británii od roku 1952. Vysoké postavení těchto žen je dáno tradičními pravidly zemí. Hlavou republiky – prezidentkou jsou v současné době jen dvě ženy. Ve Finsku prezidentka Tarja Hallonnen, která byla do této funkce zvolena již na druhé období a od roku 1997 Irka Mary MC Aleese.

- **v Evropském parlamentu**

Pokud porovnáme zastoupení žen v Evropském parlamentu pro jednotlivá státní zřízení na prvním místě bude velkovévodství, dále království a nejméně europoslankyň je voleno v republikách. Podíl velkovévodství odpovídá podílu Lucemburska, které je jedinou zemí tohoto druhu v EU a zastoupení je velmi nerovnoměrné, v některých letech dosahuje 50 %, v jiných poklesne k 30 %-tům. Království mají zastoupení poslankyň vyrovnanější a se vzestupnou tendencí. Republiky po každých volbách dosahují nejnižšího podílu žen v Evropské parlamentu.

Graf 11.1.2 Ženy v Evropském parlamentu podle státních zřízení

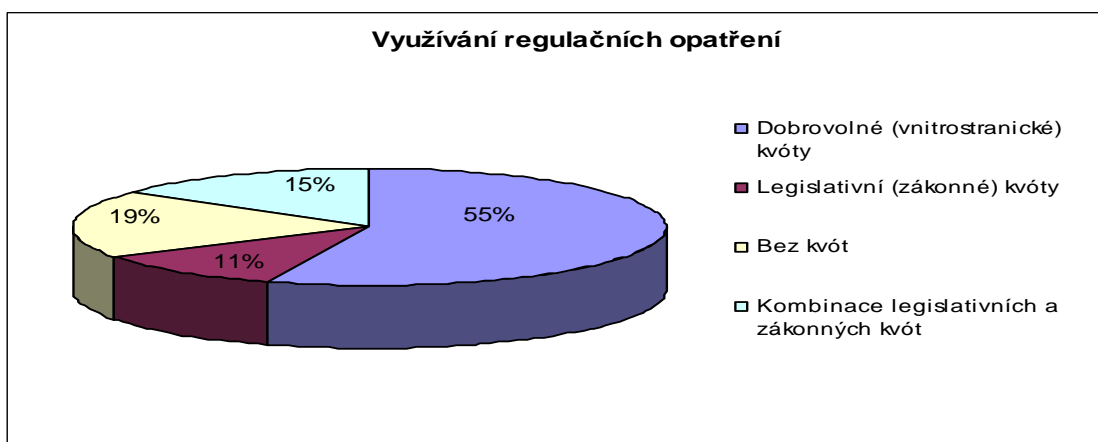
12. Využívání regulačních opatření

Politický a volební systém stojí spíše proti ženám a výrazně je znevýhodňuje. Stává se tomu již při sestavování stranických kandidátek a jediný způsob, jak ženy podpořit jsou preferenční hlasy, ale to je velmi nejisté řešení nedostatečného zastoupení žen.

Je tedy nutné opustit myšlenku přirozeného vývoje a otázku nízkého počtu žen začít aktivně řešit. Nástrojem, který má pozitivní vliv na zvýšení počtu političek jsou kvóty. Existuje jich několik druhů a nejvíce jsou v zemích Evropské unie využívány dobrovolné kvóty přijímané politickými stranami.

Zavedení kvót má svůj původ ve Skandinávii, kde se začaly v 70. letech využívat. První stranou, která přistoupila na regulaci prostřednictvím kvót byla švédská liberální strana a sestavovala své kandidátky na principu tzv. zipu, kde se pravidelně střídají muži a ženy. Ve Švédsku stoupl zastoupení žen po zavedení vnitrostranických kvót ze 14 % na současných 45 %. Ve většině států byly přijaty právě dobrovolné vnitrostranické kvóty, legislativní kvóty byly stanoveny v Belgii, Portugalsku a Bulharsku. Další možností je kombinace obou typů, kdy fungují jak kvóty zákonné, tak dobrovolné. Tento model existuje například ve Francii, Španělsku a Slovinsku. Po zavedení regulačních opatření mají státy vysoké zastoupení žen v parlamentu. Kvóty mohou být jen dočasné a zrušeny v momentu, kdy se podaří překročit stanovenou hranici. Tak tomu bylo například v Irsku, nebo Dánsku, kde zrušily kvóty, v době, kdy zastoupení žen vzrostlo. Ve Finsku, Estonsku, Dánsku, Irsku a Lotyšsku nejsou v současné době využívána žádná regulační opatření.

Graf 12.1 Rozdělení využívání regulace

13. Predikce

Prosazování lepších podmínek pro ženy bude i v dalších letech pokračovat. Nejvyšší tlak bude vyvíjen ze strany Evropské unie, která bude podporovat opatření ke zvýšení počtu političek, nebo zaměstnaných žen. Již nyní jsou vytvořeny dlouhodobé cíle - program PROGRESS (2007-2013), strategie pro rovné příležitosti (2010-2015), nebo nový Pakt pro rovné příležitosti pro období 2011-2020, které naznačují, určité představy o dalším vývoji a kritéria, která by měla být splněna.

Ze strany Evropské unie dosud nebyly zavedeny žádné kvóty, regulace je zatím v rukou členských států a záleží na každém z nich, jaká pravidla či omezení stanoví. V budoucnu by se mohly objevit jednotné hranice pro všechny země Evropské unie.

Současná představa o zastoupení žen v národních parlamentech je minimálně 25 %.

Pokroky v odstraňování nerovností jsou prokazatelné a další vývoj bude velmi podobný tomu dosavadnímu. Myslím si, že pro dosažení rovnosti by se měla zvýšit informovanost občanů, zapojit je do různých projektů a snahu zlepšit postavení žen více medializovat. Zastoupení žen je ve většině zemí zatím hluboko pod hranicí 50 %, je ale také možné, že tento stav nastane a podíly žen budou stále růst. Otázkou je, zda nebudeme v budoucnu řešit opačný problém a snažit se do politiky zainteresovat více mužů.

14. Závěr

Genderová rovnost je velmi významnou společenskou hodnotou a rozsáhlou problematikou, která se zabývá mnoha oblastmi a existují různé pohledy na ni. Odstranění diskriminace na základě pohlaví podporují, jak Evropská unie, tak jednotlivé členské státy vydáváním právních předpisů a zakládáním nových institucí. Práce je zaměřena na oblast politiky, která představuje pouze zlomek nerovností mezi muži a ženami. Ze statistik je viditelné, že se zastoupení žen v politických orgánech zvyšuje.

Od prvních přímých voleb do Evropského parlamentu z roku 1979 do posledních voleb, které se konaly v červnu 2009 uplynulo třicet let. Unie se rozrostla o 18 členů, z původních 9 je jich dnes 27. Za toto období si ženy našly cestu do Evropského parlamentu z původních 17 % jich je nyní více než jedna třetina všech členů. Počet křesel v EP se skoro dvojnásobil, z původních 410 členů na současných 736 a zastoupení žen je dokonce skoro čtyřnásobné, z pouhých 67 europoslankyň jejich počet vystoupal až na současných 256. Podíly zastoupení žen v EP byly hlavně v prvních čtyřech volebních obdobích velmi rozdílné, v některých státech 30 nebo i 50 %, jinde nedosahoval ani 10 %. V následujících třech obdobích se rozdíly začaly smazávat, stále existovaly podíly vysoko nad průměrem a také extrémně minimální, ale to byly spíše výjimky a hodnoty se začaly ustalovat. Po celkovém srovnání všech volebních období dosáhlo nejvyššího podílu Finsko 61,5 % a počtu Německo 27 europoslankyň. Nejnižší procentuální i absolutní zastoupení má Malta, kterou v Evropském parlamentu reprezentují jen muži. V žádném volebním období nedošlo k úbytku žen v EP a proto lze předpokládat, že se situace v budoucnu bude vyvíjet podobně jako dosud, poslankyň bude přibývat, až skutečně budou tvořit polovinu zástupců členských zemí.

K podobnému výsledku snad dospějí i národní parlamenty členských zemí. V současnosti je největší rovnost mezi muži a ženami ve skandinávských zemích, které dokonce patří k nejlepším na světě. Švédsko velmi brzy překročilo 40% hranici a toto prvenství si udrželo až do roku 2007, kdy se k němu přidalo Finsko. Na dalších místech se meziročně střídají Finsko, Nizozemsko, Belgie, Dánsko. Výrazný vývoj proběhl v Belgii, Španělsku a Portugalsku, kde se původní podíl několikrát znásobil a přiblížil

se 40 %-tům, velké změny se týkají také Francie, Řecka a Litvy, které se ze 6 % zastoupení žen posunuly na 18 %. Podíly ostatních zemí jsou proměnlivé, velmi málo poslankyň je na Maltě, kde se situace v posledních 10-ti letech skoro nemění. Na přelomu tisíciletí se celkový průměr národních parlamentů pohyboval okolo 18 %. V dalších letech se podíl žen udržoval stále nad hranicí 20 % a v roce 2010 tvořily ženy 24 % národních poslanců. Pokrok ve sledovaných letech je viditelný, ale žen je stále velmi málo a moc je převážně v rukou mužů.

Země Evropské unie se rozdělují do tří státních zřízení a z tohoto pohledu je také velmi zajímavé zastoupení žen v politice. V národních parlamentech jsou nejpříznivější výsledky evropských království, která obsazují přední pozice zastoupení žen s podílem přes 30 %. Ve velkovévodstvích a republikách jsou podíly nižší – okolo 20 %. V Evropském parlamentu je nejvyšší zastoupení ve velkovévodstvích. Jedinou zemí s tímto zřízením je Lucembursko, které má vysoký podíl žen v EP. Následují zastoupení v královstvích a nejnižší je opět v republikách. Hlavou státu je v současné době pět žen – tři královny a dvě prezidentky. Obecně platí, že podíly žen v Evropském parlamentu jsou vyšší než zastoupení ve stejných státech v národních parlamentech.

Bez regulačních opatření by žen v politice nepřibývalo, nejvíce jsou využívány dobrovolné kvóty, v menší míře pak legislativní.

Podíly žen ve vnitrostátních parlamentech i v Evropském parlamentu se zvyšují velmi pomalu, ale příznivý je neustále stoupající trend. Proto je důležité cíle rovnosti obou pohlaví podporovat a přijímat další pozitivní opatření.

Na základě dosažených výsledků se potvrdila počáteční hypotéza o nízkém zastoupení žen v politice. V některých státech jsou výsledky lepší, dosahují alespoň přijatelnou třetinu, ale existují i země s podíly nízkými pod průměrem.

15. Summary

Key words: gender, equality between men and women, woman, sex, representation,

Gender equality is a very important social value, which has a long-lasting tradition in European Union and it is a necessary condition for the achievement of its goals.

This thesis deals with the topic of women representation in politics, particularly in European Parliament and national parliaments in European Union. The fact that women have found their way into European Parliament is evident. In 1979 only 17% of all parliament members were women and nowadays they represent more than one third of all members of the Parliament – 35%. The representation of women in national parliaments is lower than in European Parliament and it differs in particular countries. In 2000 the representation of women in national politics reached 18,3 %. Throughout various periods no decline has been registered and in 2010 the representation of women in national politics reached 23,6 %. The comparison of the development of the representation of women in politics according to the state systems is interesting.

Concerning national parliaments, the best results have been achieved in European kingdoms. The optional partial quotas are employed to increase the representation of women in politics within the frame of European Union. The long-term goals have been set to indicate further development and criteria that should have been achieved. The present idea is to reach at least 25% representation of women in national parliaments in all member states.

16. Seznam použité literatury

- [1] KARSEN, H. *Ženy-muži: generové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.
- [2] *Český statistický úřad* [online]. c2011, 11.2.2009 [cit. 2011-03-10]. Základní pojmy. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy>.
- [3] *Feminismus* [online]. c2003 [cit. 2011-03-10]. Slovníček pojmů. Dostupné z WWW: <<http://www.feminismus.cz/slovnicek.shtml>>.
- [4] *Evropský parlament* [online]. c2011 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.europarl.europa.eu/>>.
- [5] *Občanská společnost* [online]. c2003-2006 [cit. 2011-03-13]. Dostupné z WWW: <<http://obcan.ecn.cz/>>.
- [6] *Fórum 50 %* [online]. c2009 [cit. 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://padesatprocent.cz/>>.
- [7] ASKLÖF, C. *Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů*. Praha: MPSV, 2005. ISBN 80-239-5908-5.
- [8] *Evropská komise : Zaměstnanost, sociální věci a sociální začlenění* [online]. c2010 [cit. 2011-03-15]. Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=cs&catId=418>>.
- [9] *Česká ženská lobby* [online]. c2007-2011 [cit. 2011-03-15]. Evropská ženská lobby. Dostupné z WWW: <<http://www.czlobby.cz/evropska-zenska-lobby/>>.

- [10] *Gender studies* [online]. c2008 [cit. 2011-03-15]. Kdo jsme. Dostupné z WWW: <<http://www.genderstudies.cz/gender-studies/kdo-jsme.shtml>>.
- [11] VALDROVÁ, J. *ABC feminismus*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.
- [12] *Evropský sociální fond v ČR* [online]. c2001-2008 [cit. 2011-03-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.esfcr.cz/>>.
- [13] *PROEQUALITY* [online]. c2011 [cit. 2011-03-15]. Slovník pojmů. Dostupné z WWW: <<http://www.proequality.cz/slovník-pojmuII.html>>.
- [14] *Otevřená společnost* [online]. c2009 [cit. 2011-03-17]. Muži a ženy. Dostupné z WWW: <<http://www.osops.cz/muziazeny/page.php-a=46&b=13.htm>>.
- [15] PETROVÁ, Hana. *Severské listy* [online]. c1998-2011, Last upload: 06.03.2010 [cit. 2011-04-21]. Evropská unie a Švédky. Dostupné z WWW: <<http://www.severskelisty.cz/kaleido/kale0187.htm>>. ISSN 1804-8552.
- [16] *Parliamentary Democracy - Inter-Parliamentary Union (IPU)* [online]. c2011 [cit. 2011-03-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.ipu.org/wmn-e/classif-arc.htm>>.
- [17] *United Nations Statistic Division* [online]. c2010, Last update: December 2010 [cit. 2011-03-26]. Statistics and indicators on women and men. Dostupné z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/indwm/tab6a.htm>>.
- [18] *Parliament of Australia* [online]. c2008 [cit. 2011-03-26]. Women in the Parliaments of the World: 1997 . Dostupné z WWW: <<http://www.aph.gov.au/library/pubs/rn/1996-97/97rn41.htm>>.

- [19] *Svaz průmyslu a dopravy ČR* [online]. c2009 [cit. 2011-03-28]. Zaměstnanost v zemích EU. Dostupné z WWW: <http://www.spcr.cz/statistika/zam_eu.htm>.
- [20] *Wikipedie* [online]. c [cit. 2011-04-02]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>.
- [21] REZENTTI, C.M., CURRAN D.J. *Ženy, muži a společnost*. Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
- [22] ČERMÁKOVÁ, M. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: SoÚ AV ČR, 2005. ISBN 80-7330-070-2.
- [23] ČERMÁKOVÁ, M. *Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR*. Praha: NKC, 2002. ISBN 80-7330-013-3.
- [24] MUSILOVÁ, M. *Vývoj politiky rovných příležitostí mužů a žen v ČR v kontextu evropské integrace*. Praha: SoÚ AV ČR, 1999. ISBN 80-85950-68-5.
- [25] VALDROVÁ, J. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3.

17. Přílohy

Legenda

Ženy (%) – podíl žen v procentech

C – celkový počet mandátů

Ženy – počet žen

Hodnoty

- **tučné** - přírůstek oproti minulému období

- *kurzíva* - úbytek oproti minulému období

Tabulka 17.1 Zastoupení žen členských zemí Evropské unie v EP pro jednotlivá volební období
1979 - 1999

země	1979 -1984			1984-1989			1989-1994			1994-1999		
	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy
Belgie	8,3	24	2	16,7	24	4	16,0	25	4	32,0	25	8
Dánsko	31,3	16	5	37,5	16	6	31,3	16	5	43,8	16	7
Německo	14,8	81	12	19,8	81	16	30,3	99	30	34,3	99	34
Irsko	13,3	15	2	13,3	15	2	6,7	15	<i>1</i>	26,7	15	4
Francie	22,2	81	18	21,0	81	17	23,0	87	20	29,9	87	26
Itálie	13,6	81	11	9,9	81	8	11,5	87	10	12,6	87	11
Lucembursko	17,0	6	1	50,0	6	3	50,0	6	3	50,0	6	3
Nizozemsko	20,0	25	5	28,0	25	7	25,8	31	8	32,3	31	10
Velká Británie	13,6	81	11	14,8	81	12	14,9	87	13	18,4	87	16
Řecko				8,3	24	2	4,0	25	<i>1</i>	16,0	25	4
Španělsko							15,6	64	10	32,8	64	21
Portugalsko							12,0	25	3	8,0	25	2
podíl/suma EU	17	410	67	22	434	77	20	567	108	28	567	146
přírůstek						10			31			38

Tabulka 17.2 Zastoupení žen členských zemí Evropské unie v EP pro jednotlivá volební období
1999 - 2014

země	1999-2004			2004-2009			2009-2014		
	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy
Belgie	28,0	25	7	33,3	24	8	36,4	22	8
Dánsko	37,5	16	6	42,9	14	6	46,2	13	6
Německo	37,4	99	37	33,3	99	33	37,4	99	37
Irsko	33,3	15	5	38,5	13	5	25,0	12	3
Francie	40,2	87	35	44,9	78	35	44,4	72	32
Itálie	10,3	87	9	20,5	78	16	22,2	72	16
Lucembursko	33,3	6	2	50,0	6	3	33,3	6	2
Nizozemsko	35,5	31	11	48,1	27	13	48,0	25	12
Velká Británie	24,1	87	21	25,6	78	20	33,3	72	24
Řecko	16,0	25	4	29,2	24	7	31,8	22	7
Španělsko	34,4	64	22	25,9	54	14	36,0	50	18
Portugalsko	20,0	25	5	25,0	24	6	27,3	22	6
Švédsko	40,9	22	9	47,4	19	9	55,6	18	10
Rakousko	38,1	21	8	27,8	18	5	35,3	17	6
Finsko	43,8	16	7	42,9	14	6	61,5	13	8
Česká rep.				20,8	24	5	18,2	22	4
Estonsko				50,0	6	3	50,0	6	3
Kypr				0,0	6	0	33,3	6	2
Litva				38,5	13	5	25,0	12	3
Lotyšsko				33,3	9	3	37,5	8	3
Maďarsko				37,5	24	9	36,4	22	8
Malta				0,0	5	0	0,0	5	0
Polsko				14,8	54	8	22,0	50	11
Slovinsko				42,9	7	3	28,6	7	2
Slovensko				35,7	14	5	38,5	13	5
Bulharsko							47,1	17	8
Rumunsko							36,4	33	12
podíl/suma EU	32	626	188	32	732	227	35	736	256
přírůstek			42			39			29

Tabulka 17.3 Zastoupení žen v národních parlamentech jednotlivých členských zemí
1995 - 2004

Země	1995	2000			2002			2004		
	ženy (%)	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy
Belgie	12,0	23,3	150	35	23,3	150	35	34,7	150	52
Bulharsko	13,0	10,8	240	26	26,2	240	63	26,2	240	63
Česká republika	10,0	15,0	200	30	17,0	200	34	17,0	200	34
Dánsko	33,0	37,4	179	67	38,0	179	68	38,0	179	68
Estonsko	13,0	17,8	101	18	17,8	101	18	18,8	101	19
Finsko	34,0	37,0	200	74	36,5	200	73	37,5	200	75
Francie	6,0	10,9	577	63	12,1	577	70	12,2	574	70
Irsko	13,0	11,8	166	19	13,3	166	22	13,3	166	22
Itálie	15,0	11,1	630	70	9,8	630	62	11,5	618	71
Kypr	4,0	7,1	56	4	10,7	56	6	16,1	56	9
Litva	7,0	10,6	141	15	10,6	141	15	22,0	141	31
Lotyšsko	15,0	17,0	100	17	18,0	100	18	21,0	100	21
Lucembursko	20,0	16,7	60	10	16,7	60	10	23,3	60	14
Maďarsko	11,0	8,3	386	32	9,1	386	35	9,8	386	35
Malta	2,0	9,2	65	6	9,2	65	6	9,2	65	6
Německo	26,0	30,9	669	207	32,2	603	194	32,8	400	131
Nizozemsko	31,0	36,0	150	54	34,0	150	51	36,7	150	55
Polsko	13,0	13,0	460	60	20,2	460	93	20,2	460	93
Portugalsko	9,0	17,4	230	40	19,1	230	44	19,1	230	44
Rakousko	24,0	26,8	183	49	26,8	183	49	33,9	183	62
Rumunsko	4,0	7,3	341	25	10,7	345	37	11,4	332	38
Řecko	6,0	8,7	300	26	8,7	300	26	14,0	300	42
Slovensko	15,0	14,0	150	21	17,3	150	26	16,7	150	25
Slovinsko	14,0	7,8	90	7	12,2	90	11	12,2	90	11
Španělsko	16,0	28,3	348	99	28,3	348	99	36,0	350	126
Švédsko	40,4	42,7	349	149	45,0	349	157	45,3	349	158
Velká Británie	10,0	18,4	659	121	17,9	659	118	18,1	659	119
průměr/suma EU	15,4	18,3	7180	1344	20,0	7118	1440	22,5	6889	1494

Tabulka 17.4 Zastoupení žen v národních parlamentech jednotlivých členských zemí
2006 - 2010

Země	2006			2008			2010		
	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy	ženy (%)	C	ženy
Belgie	34,7	150	52	35,3	150	53	39,3	150	59
Bulharsko	22,1	240	53	21,7	240	52	20,8	240	50
Česká republika	15,5	200	31	15,5	200	31	22,0	200	44
Dánsko	36,9	179	66	38,0	179	68	38,0	179	68
Estonsko	18,8	101	19	20,8	101	21	22,8	101	23
Finsko	38,0	200	76	41,5	200	83	40,0	200	80
Francie	12,2	574	70	18,2	577	105	18,9	577	109
Irsko	13,3	166	22	13,3	166	22	14,0	165	23
Itálie	17,3	630	109	21,3	630	134	21,3	630	134
Kypr	14,3	56	8	14,3	56	8	12,5	56	7
Litva	24,8	141	35	17,7	141	25	19,1	141	27
Lotyšsko	19,0	100	19	20,0	100	20	20,0	100	20
Lucembursko	23,3	60	14	23,3	60	14	20,0	60	12
Maďarsko	10,4	386	40	11,1	386	43	9,1	386	35
Malta	9,2	65	6	8,7	69	6	8,7	69	6
Německo	31,6	614	194	32,2	612	197	32,8	622	204
Nizozemsko	36,7	150	55	41,3	150	62	40,7	150	61
Polsko	20,4	460	94	20,2	460	93	20,0	460	92
Portugalsko	21,3	230	49	28,3	230	65	27,4	230	63
Rakousko	32,2	183	59	27,3	183	50	27,9	183	51
Rumunsko	11,2	331	37	11,4	334	38	11,4	334	38
Řecko	13,0	300	39	14,7	300	44	17,3	300	52
Slovensko	20,0	150	30	19,3	150	29	15,3	150	23
Slovinsko	12,2	90	11	13,3	90	12	14,4	90	13
Španělsko	36,0	350	126	36,3	350	127	36,6	350	128
Švédsko	47,3	349	165	47,0	349	164	45,0	349	157
Velká Británie	19,7	646	127	19,5	646	126	22,0	650	143
průměr/suma EU	22,6	7101	1606	23,4	7109	1692	23,6	7122	1722